

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่อง การเพื่อการพัฒนาเยาวชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมไพร่ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพร้อมทั้งทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาสำหรับงานวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ
2. แนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร
3. แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร
4. การประเมินผลการฝึกอบรม
5. แนวคิดการสอนตามหลักพุทธลีลาการสอน
6. แนวคิดการมีส่วนร่วม
7. แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8. บริบทท้องถิ่น
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ

2.1.1 ความหมายของเยาวชน

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติไว้ว่า “เด็ก” หมายความว่า บุคคลอายุยังไม่เกิน 15 ปีบริบูรณ์ “เยาวชน” หมายความว่า บุคคลอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมาย “เยาวชน” หมายถึง เด็กวัยรุ่น “วัยรุ่น” หมายถึง วัยที่มีอายุประมาณ 13 - 19 ปี “เยาวชน” หมายถึง บุคคลอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

จากทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget is Theory of Intellectual Development) เพียเจต์ (Piaget) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร ทฤษฎีของเพียเจต์ตั้งอยู่บนรากฐานของทั้งองค์ประกอบที่เป็นพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญาซึ่งจะมีพัฒนา

การไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นพัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการ ระดับพัฒนาทางสติปัญญาแบ่งตามช่วงอายุไว้ 4 ชั้น ในระดับชั้นที่ 4 ได้กล่าวไว้ว่าเป็นขั้นปฏิบัติการคิดด้วยนามธรรม (Formal Operational Stage) จะเริ่มจากอายุ 11 - 15 ปี ในขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยนี้เป็นขั้นสุดท้ายคือเด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่ ความคิดแบบเด็กจะสิ้นสุดลงเด็กจะสามารถที่จะคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่สามารถที่จะคิดแบบนักวิทยาศาสตร์ (Piaget, 1986, p. 54)

จึงสรุปได้ว่า ยุวชน หมายถึง เด็กวัยรุ่นที่มีอายุตั้งแต่ 13 - 19 ปี โดยมีลักษณะนิสัยเป็นคนที่ต้องการอยู่คนเดียว หลบซ่อน ไม่สูงส่งกับผู้ใหญ่ ชอบอยู่กับเพื่อนมากกว่าอยู่บ้าน เกิดความเบื่อหน่ายบ่อย ๆ มีความขัดแย้งทางสังคม มีอารมณ์รุนแรง เนื่องจากความกังวลใจ ความเศร้าหมองของจิตใจที่เกิดขึ้นได้ง่าย การแสดงออกทางอารมณ์จึงออกมาในลักษณะที่ก้าวร้าวรุนแรง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เด็กมักไม่มีความมั่นใจ มองไม่เห็นความสามารถของตนเอง ส่วนใหญ่มีความรู้สึกที่มีปมด้อย

จากการศึกษาความหมายของคำว่ายุวชน งานวิจัยเรื่องการพัฒนายุวชนต้นแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สมุนไพรสมุนไพร ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมแก่การพัฒนาและให้ความหมายของคำว่า “ยุวชน” สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ยุวชน หมายถึงประชากรที่อยู่ในช่วงอายุ 11 - 15 ปี ไม่จำกัดเพศที่กำลังศึกษาและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองแวง บ้านหนองจิก และบ้านโนนตุ่น ตำบลหนองแวง อำเภอนาดูน จังหวัดขอนแก่น

2.1.2 ความหมายของยุวชนต้นแบบ

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2564 ได้กำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนาเยาวชน ไว้ว่า เด็กและเยาวชนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างทั่วถึง มีความแข็งแรงทางร่างกายและจิตใจมีคุณธรรม จริยธรรม มีสำนึกความเป็นพลเมือง (Civic Mind) กล้าคิดและแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ตามวิถีประชาธิปไตย และมีความสุข

มูลนิธิกัลยาณมิตรเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน (2557, น. 1) ได้กล่าวว่า ยุวชนหรือคนต้นแบบ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ได้รับการฝึกฝนและอบรมแล้วเป็นอย่างดี เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชม เห็นเป็นไอดอล (Idol) อยากจะเป็นและอยากจะทำอย่างนั้นด้วย คำอธิบายคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างย่อ คือการเป็นคนเก่งและคนดี มีจริยธรรม เป็นเครื่องนำทางชีวิตและมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม (MQ) กล่าวได้ว่ามีความรู้ ไหวพริบ เฉลียวฉลาด (IQ) มีสติตั้งมั่น ความอดทนอดกลั้น (EQ) ความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อ (AQ)

เยาวชนต้นแบบ “เก่ง” และ “ดี” ทูปีนัมเบอร์วัน ไอคอลล คือ ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศในอนาคต ถ้าวันนี้เด็กไทยมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีความฉลาดทางอารมณ์และได้รับการปลูกฝังให้มีจิตอาสา โดยเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาการเด่นชัด ทุกคนมีการปรับตัว มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในทิศทางที่ดีขึ้น มีความพร้อม ทั้งร่างกายจิตใจและผลการเรียนที่

สรุปได้ว่า ยูวชนต้นแบบ หมายถึง เด็กวัยรุ่นที่มีคุณสมบัติในการพัฒนาตนเองให้มีจิตใจที่รักประเทศชาติรักบ้านเกิด มีคุณธรรมจริยธรรม มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายและจิตใจและเป็นคนเก่งคนดี มีจริยธรรม เป็นเครื่องนำทางชีวิตและมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม (MQ) มีความรู้ไหวพริบ เฉลียวฉลาด (IQ) มีสติตั้งมั่น ความอดทนอดกลั้น (EQ) ความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อ (AQ)

2.1.3 การพัฒนาเยาวชนต้นแบบ

คำว่าพัฒนาใช้ในภาษาอังกฤษว่า Development นำมาใช้เป็นคำเฉพาะและใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่นการพัฒนาประเทศการพัฒนาชนบท การพัฒนาเมืองและการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายความหมายทั้งความหมายที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันพัฒนาความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยหมายถึง การทำความเจริญการเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีถ้าเป็นกริยาใช้คำว่า พัฒนาหมายความว่าทำให้เจริญพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526, น. 5) ให้ความหมายว่าการพัฒนาหมายถึงการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า

พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2546, น. 16 - 18) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนาการพัฒนาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนะแปลว่าเจริญแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือการพัฒนาคนเรียกว่าภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุสิ่งแวดลอมต่าง ๆ เรียกว่าพัฒนาหรือ วัฒนาเช่น การสร้างถนนบ่อน้ำอ่างเก็บน้ำ เป็นต้นซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นทางวัตถุและได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่าการพัฒนาหรือคำว่าเจริญ นั้นไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้นแต่มีความหมายว่า ตัดหรือทิ้ง เช่น เจริญพระเกศา คือ ตัดผมมีความหมายว่ารัก เช่น นุสฺสียาโลกวัตฺตโนแปลว่าอย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วยดังนั้นการพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมาหรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลงไม่ใช่เป็นการพัฒนาแต่เป็นหายนะซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา การพัฒนาในทางพระพุทธศาสนา หมายถึงการพัฒนาคนให้มีความสุขมีสภาพแวดลอมที่เหมาะสม มุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้นคือความสุขของมนุษย์เท่านั้น

สนธยา พลศรี (2547, น. 4) นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของการพัฒนา โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมคือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคมการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนาคือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2525, น. 179) ได้รวบรวมความหมายของการพัฒนาไว้รวม 9 ความหมาย แต่ขอหยิบยกมาสักหนึ่งความหมาย การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้าน โครงสร้างทางสังคม ทำทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติ การเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียมกันและขจัดความยากจน นั่นคือการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมทั้งระบบและมุ่งสู่การเสนอความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเป็นการก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจ ไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึกรักคิด แนวความคิดการพัฒนาโดยเน้นเรื่องความต้องการ

สมพร เทพสิทธิ์ (2536, น. 1) พระบาทสมเด็จพระปรีทรมหาภูมิพลอดุลยเดชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความหมายของคำว่า “พัฒนา” คือการมุ่งให้เกิดความเจริญมั่นคงก้าวหน้า มุ่งให้ทุกคนมีความสุขสบาย ดังนั้นทุกคนจึงมุ่งมั่นจะพัฒนา

เยาวชนต้นแบบต่อกลยุทธ์ความสำเร็จของเด็กและเยาวชน ว่าเยาวชนมักจะได้รับแรงจูงใจที่หลากหลายจากผู้ใหญ่และเพื่อนซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ แรงบันดาลใจและพฤติกรรมทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ หากต้นแบบแรงจูงใจทางบวกก็จะนำพาความสำเร็จในทางที่ชอบและเหมาะสม เช่น สร้างกำลังใจความเข้มแข็งอดทนมีความเพียรเพื่อเอาชนะอุปสรรค (Who accomplish goals through hard work and perseverance) การกระทำสิ่งดี ๆ ต่อชุมชนและสังคมในทางตรงกันข้ามนั้นหากแรงจูงใจทางลบก็จะนำพาไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การชားที่เอาเปรียบผู้อื่น การได้มากกว่าด้วยการข่มขู่เป็นต้น ดังนั้น ในข้อเขียน เรื่อง ต้นแบบที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์ความสำเร็จของเยาวชน ของมาริติน จึงนำเสนอการสร้างชุดของความคิด (Mind Set) เชิงบวกในตัวเยาวชนเพื่อสนับสนุนและนำพาให้เยาวชนเดินทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตอันประกอบด้วยปัจจัย 5 ประการ คือ (1) ความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่น (2) มีองค์ความรู้หรือชุดความรู้ที่ชัดเจน (3) มีจิตอาสาเพื่อชุมชน (4) มีการยอมรับผู้อื่น (5) เอาชนะอุปสรรคด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมนอกจากนี้

เยาวชนต้นแบบต่อกลยุทธ์ความสำเร็จของเด็กและเยาวชนว่าเยาวชนมักจะได้รับแรงจูงใจที่หลากหลายจากผู้ใหญ่และเพื่อน ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาอาชีพ แรงบันดาลใจและพฤติกรรมทั้งทางบวกและทางลบ กล่าวคือ หากต้นแบบแรงจูงใจทางบวกก็จะนำพาความสำเร็จในทางที่ชอบและเหมาะสม เช่น สร้างกำลังใจความเข้มแข็งอดทนมีความเพียรเพื่อเอาชนะอุปสรรค (Who accomplish goals through hard work and perseverance) การกระทำสิ่งดี ๆ ต่อชุมชนและสังคมในทางตรงกันข้ามนั้นหากแรงจูงใจทางลบก็จะนำพาไปสู่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การชนะที่เอาเปรียบผู้อื่น การได้มากกว่าด้วยการข่มขู่ เป็นต้น ดังนั้น ในข้อเขียน เรื่อง ต้นแบบที่มีอิทธิพลต่อกลยุทธ์ความสำเร็จของเยาวชน ของมาริลีน จึงนำเสนอการสร้างความคิด (Mind Set) ซึ่งบวกในตัวเยาวชนเพื่อสนับสนุนและนำพาให้เยาวชนเดินทางไปสู่ความสำเร็จในชีวิตอันประกอบด้วยปัจจัย 5 ประการคือ (1) ความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่น (2) มุ่งมั่นความรู้หรือชุดความรู้ที่ชัดเจน (3) มีจิตอาสาเพื่อชุมชน (4) มีการยอมรับผู้อื่น (5) เอาชนะอุปสรรคด้วยวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมนอกจากนี้ มาริลีน ได้กล่าวถึงคนรุ่นใหม่ที่จะยอมรับผู้ที่มีความสามารถในการนำพาเขาประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ซึ่งในด้านจิตวิทยากล่าวไว้ว่า เยาวชนมักจะยกย่องเพื่อนในรุ่นราวคราวเดียวกันที่มีความสามารถ

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเยาวชนต้นแบบหมายถึง การเปลี่ยนแปลงเยาวชนโดยการฝึกฝนและอบรมเป็นอย่างดี เพื่อให้เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชมอยากทำตาม

2.1.4 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนต้นแบบ

มูลนิธิกัลยาณมิตรเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน (2557, น. 1) ได้ให้ความหมายคำว่า เยาวชนหรือคนต้นแบบ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ได้รับการฝึกฝนและอบรมแล้วเป็นอย่างดีเป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชม เห็นเป็น ไอดอล (Idol) อยากจะเป็นและอยากจะทำอย่างนั้นด้วย

เยาวชนต้นแบบตามหลักสูตรการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพ กองบัญชาการกองทัพไทย หมายถึงเยาวชนที่เป็นแบบอย่างความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทย มีความรักความผูกพัน ห่วงแหนแผ่นดินและสถาบันสำคัญของชาติ มีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม พัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักหน้าที่ของตนเองรวมทั้งมีความเอื้ออาทรและมีเมตตาต่อกัน

ความหมายของคำว่า “ต้นแบบ” คำว่า “แบบ” คือ ตัวอย่างสิ่งที่กำหนดให้ถือเป็นหลักหรือเป็นแนวดำเนิน และคำว่า “ต้น” คือ แรกเมื่อรวมความหมายคำว่า “ต้นแบบ” จึงหมายถึง แบบดั้งเดิม แบบที่มีมาแต่แรก แบบที่ทำขึ้นไว้แต่แรก หรือสิ่งที่สร้างขึ้นเป็นแบบฉบับใช้เป็นต้นเค้า

สำหรับสร้างสิ่งอื่นให้มีลักษณะเดียวกันหรือคล้ายคลึงกัน นั่นคือเป็นต้นกำเนิดของตัวอย่างที่ใช้เป็นหลักและต้นกำเนิดของแนวทางดำเนินการ

มูลนิธิกัลยาณมิตรเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชน (2557, น. 1) ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์เยาวชนหรือคนต้นแบบ จะต้องเป็นคนเก่งและคนดี มีจริยธรรม เป็นเครื่องนำทางชีวิต และมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาสังคม (Moral Quotient) มีความรู้ ไหวพริบ เฉลียวฉลาด (Intelligent Quotient) มีสติตั้งมั่น ความอดทนอดกลั้น (Emotional Quotient) ความมุ่งมั่น ไม่ย่อท้อ (Adversity Quotient)

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (2558, น. 1) วิทยาลัยอิสลามศึกษา วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกับองค์กรเครือข่ายจัด โครงการพัฒนาเยาวชนต้นแบบเต็มความหวังสู่สังคม Harapan Kampong – HAKAM โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโมเดลตัวอย่างในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาชุมชน ผ่านกลุ่มเป้าหมายหลักในการขับเคลื่อนคือเยาวชนในจังหวัดปัตตานี ผลการดำเนินกิจกรรม คือนักเรียนที่ได้มาเข้าร่วมค่ายได้เรียนรู้ทักษะที่หลากหลายเพื่อสามารถนำเอากลับไปใช้ต่อในชุมชนของตนเอง โดยทักษะดังกล่าวได้แก่ การรู้จักตนเองและรู้จักผู้อื่น ทักษะการเก็บข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล ทักษะการวิเคราะห์ความแตกต่าง และทักษะการเขียนโครงการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งนี้ นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะดังกล่าวข้างต้นผ่านกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติและการเล่น และฝึกเก็บข้อมูลในสถานที่ ฝึกการตั้งคำถามก่อนเก็บข้อมูล และเตรียมความพร้อมก่อนการเก็บข้อมูล และเมื่อได้ข้อมูลแล้วนักเรียนจะต้องนำข้อมูลนั้นมาสังเคราะห์เพื่อหารูปแบบการนำเสนอข้อมูลให้ผู้อื่นเข้าใจ อีกทั้งการฝึกทักษะการวิเคราะห์ความแตกต่างทางด้านความคิด ใช้วิธีการสอนโดยให้นักเรียนฟังเรื่องราวการดำเนินโครงการพัฒนาชุมชนของเยาวชนต้นแบบรุ่นพี่ แล้วให้วิเคราะห์เรื่องราวเหล่านั้นด้วย

การสร้างเยาวชนต้นแบบตาม โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนสันติภาพ กองบัญชาการกองทัพไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการจัดการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพของกองบัญชาการกองทัพไทย ที่ดำเนินการโดยหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา เพื่อเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงแนวทางการดำเนินงาน โครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพ กองบัญชาการกองทัพไทย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสังเกตประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มเยาวชนที่เข้ารับการฝึกอบรม ในปี พ.ศ. 2557 และผลการฝึกอบรมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 - 2557 รวม 33 รุ่นผลการวิจัย พบว่าการดำเนินการฝึกอบรมที่มีทั้งการให้ความรู้ทางด้านวิชาการและการจัดกิจกรรมให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการแสดงออกโดยมีครูฝึกและครูพี่เลี้ยงคอยดูแลเอาใจใส่รวมทั้งการนำเยาวชนไปศึกษาดูงานในสถานที่จริง เป็นประสบการณ์ตรง มีผลต่อความคิดและ

พฤติกรรมกรรมการแสดงออกของเยาวชน ทำให้เยาวชนเกิดความภาคภูมิใจในความเป็นพลเมืองไทย มีความรัก ความผูกพัน ห่วงแหนแผ่นดินและสถาบันสำคัญของชาติ มีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ได้พัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัยเพิ่มขึ้น รู้จักหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งมีความเอื้ออาทร และมีเมตตาต่อกัน ซึ่งเป็นที่คาดหวังได้ว่าเยาวชนเหล่านี้จะเติบโตขึ้นเป็น บุคลากรที่มีคุณภาพ และช่วยกันพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าอย่าง มั่งคั่งสืบไป สำหรับการดำเนินงานของโครงการฝึกอบรมผู้นำเยาวชนเพื่อสันติภาพ กองบัญชาการ กองทัพอากาศ เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นนั้น จะต้องประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ ทักษะ ทักษะหรือความชำนาญ ความรู้ และความร่วมมือร่วมใจ

พระมหากิตติคุณ ภูมิฮวดกุล (2550, น. 1) ได้ศึกษาเรื่องต้นแบบชาวพุทธพร้อม สร้างหลักสูตรอบรมยุวพุทธ เรื่องต้นแบบชาวพุทธยุวพุทธจะต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังนี้

- 1) ความรู้เกี่ยวกับต้นแบบชาวพุทธ
- 2) วัตถุประสงค์ที่ดีต่อการอบรมหลักสูตรต้นแบบชาวพุทธ
- 3) พฤติกรรมการปฏิบัติตน

กรมสุขภาพจิต (2558, น. 1) ได้จัดทำโครงการประกวดเยาวชนต้นแบบเก่งและดี TO BE NUMBER ONE (TO BE NUMBER ONE IDOL) โดยกำหนดให้ผู้เข้าประกวดต้องมีอายุ 15 - 19 ปีบริบูรณ์ ผลการเรียนเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.75 มีความกตัญญูรู้คุณ ซื่อสัตย์ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient) ตามแบบประเมินของกรมสุขภาพจิต มีจิตอาสา (ดูจากประวัติที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือโรงเรียน ชุมชนและสังคมด้านต่าง ๆ) มีความสามารถพิเศษ (ร้องเพลง เต้น เล่นดนตรี รำ เป็นต้น) บุคลิกภาพดี (รูปร่าง หน้าตา การพูดจา มารยาท การแต่งกาย การแสดงออก เป็นต้น)

คลใจ ถาวรวงศ์ตันเจริญ (2552, น. 31) ได้ศึกษากระบวนการคัดเลือกรวมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกำหนดให้ยุวชนต้นแบบมีคุณลักษณะ 1) เห็นค่าความดีงาม 2) มีบุคคลเป็นหลักยึดทางจิตใจ คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนต้นแบบ ประกอบด้วย 1) ขยัน 2) ประหยัด 3) มีน้ำใจ 4) สามัคคี 5) สุภาพ 6) สะอาด 7) ซื่อสัตย์และ 8) มีวินัย การดำเนินการโดยการใช้การสอบถามเจาะลึก การสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม รวบรวมข้อมูลจากเยาวชน พ่อแม่ ญาติ ครู เพื่อนบ้านและเพื่อนเยาวชน วิเคราะห์สาระและตีความ พบว่าสถาบันครอบครัวมีส่วนสำคัญในกระบวนการคัดเลือกรวมจริยธรรมมากที่สุด ต่อมาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ต่อมาเป็นกระบวนการคัดเลือกรวมจริยธรรมจากสถาบันศาสนา พระภิกษุ

2.1.5 สรุปแนวคิดการพัฒนาเยาวชนต้นแบบ

สรุปแนวคิดการพัฒนาเยาวชนต้นแบบของงานวิจัยเรื่องการพัฒนาเยาวชนต้นแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมไพร่ ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายมีช่วงอายุ 11 - 15 ปี ตามแนวคิดของ (ศูนย์พัฒนาทรัพยากรการศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2558, น. 1) กล่าวว่าช่วงอายุ 11 - 15 ปี เป็นลำดับขั้นในระดับขั้นที่ 4 เป็นขั้นปฏิบัติ การคิดด้วยนามธรรม (Formal Operational Stage) ในขั้นนี้พัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดของเด็กวัยนี้เป็นขั้นสุดท้ายคือเด็กในวัยนี้จะเริ่มคิดแบบผู้ใหญ่สามารถที่จะคิดหาเหตุผลนอกเหนือไปจากข้อมูลที่มีอยู่สามารถที่จะคิดแบบนักวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยจึงคิดว่าเป็นวัยที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรทั้งการดูแลสุขภาพควรเริ่มตั้งแต่เยาว์วัยเป็นระดับต้นน้ำ ไม่ใช่เริ่มอายุมากหรือเมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย และให้ความหมายของคำว่า “เยาวชน” สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เยาวชน หมายถึง ช่วงอายุ 11 - 15 ปี ไม่จำกัดเพศที่กำลังศึกษาและอาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองแวง บ้านหนองจิกและบ้านโนนคูน ตำบลหนองแวง อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาเยาวชนต้นแบบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเยาวชน โดยการฝึกฝนและอบรมเป็นอย่างดี เพื่อให้เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่น ๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชมอยากทำตาม จึงอาจกล่าวได้ว่าเยาวชนต้นแบบ หมายถึง เยาวชนที่เป็นแบบอย่างที่ดีที่เยาวชนอื่นเห็นแล้วชื่นชมอยากทำตามการเป็นเยาวชนต้นแบบมีมากมายหลายด้าน ๆ ในแต่ละด้านคุณลักษณะของเยาวชนย่อมมีความแตกต่างกันไปเยาวชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรจำเป็นต้องกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเยาวชนต้นแบบฯ เพื่อให้การพัฒนามีเป้าหมายที่ชัดเจน

2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร

2.2.1 การอนุรักษ์ (Conservation)

การอนุรักษ์ (Conservation) มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า การรักษาให้คงอยู่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

ยุพา วีระไวทยะ (2540, น. 322) ได้ให้วิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติไว้ดังนี้ คือ การให้การศึกษาและความรู้เกี่ยวกับประโยชน์และโทษของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่จะมีผลกระทบต่ออันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรอื่น ๆ นอกจากนี้ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้

ประโยชน์ควบคู่ไปกับการบำรุงรักษาโดยคำนึงถึงการใช้อย่างคุ้มค่า มีการสูญเปล่าน้อยที่สุด และความคงสภาพเดิมของสิ่งแวดล้อม ซึ่งบุคคลจะมีความรู้ก่อนจะเกิดความตระหนักหรือความสำนึกขึ้นได้

อนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านให้สืบทอดต่อไปได้เป็นระยะเวลายาวนาน สามารถทำได้ 2 วิธีคือ

1. การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ โดยการนำเอาสินค้าพื้นบ้านมาพัฒนารูปแบบและคุณภาพ เพื่อให้สามารถตลาดจำหน่ายได้กว้างขวาง
2. การสรรหาและประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นทางด้านภูมิปัญญาชาวบ้านการประกาศยกย่องบุคคลดีเด่นระดับชาติ ระดับท้องถิ่น นับเป็นมาตรการอย่างหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมชาวบ้านให้คงอยู่หรือพัฒนาได้ยิ่งขึ้น

2.2.2 ภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือ”ภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) อยู่คู่กับวงการศึกษามานานและมีการถึงมาโดยตลอดแต่ไม่ได้นำมาใช้โดยแท้จริงในการพัฒนาประเทศและการพัฒนานักศึกษา แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ได้นำมาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในด้านสาระของเนื้อหาและกระบวนการเรียน การให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยากรอื่น ๆ เช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นวัดห้องสมุดพิพิธภัณฑสถาน เป็นต้นนำมาพิจารณาประกอบการจัดการเรียนการสอน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) เกิดจากการสร้างสมประสบการณ์ชีวิตจากการดำเนินชีวิต จากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง สภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันทำให้คนหรือสังคมนั้น ๆ มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปถ่ายทอดสืบทอดต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นการประยุกต์ใช้ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาตามสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนไป นักฟื้นฟูนักประยุกต์และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน”หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน”หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

ยศ สันตสมบัติ (2542, น. 63 - 68) และสุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540, น. 34 - 41) แบ่งภูมิปัญญาได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาชาวบ้านเพื่อการยังชีพมีขึ้นเพื่อการมีชีวิตอยู่รอดอยู่อย่างมีความสุขสบายตามอัธยาศัย
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการพิทักษ์ชีวิตและทรัพย์สินทุกคนต่างพยายามจะให้ตนมีชีวิตที่ยั่งยืนมั่งคั่งหมู่เทใช้สติปัญญาเพื่อให้บรรลุความต้องการเช่นการพึ่งตนเอง

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างพิทักษ์ฐานะและอำนาจทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมและตำแหน่งหน้าที่เพื่อช่วยในการดำรงชีพ

4. ภูมิปัญญาการจัดการเพื่อสาธารณประโยชน์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกัน เช่น การร่วมกันหาเงินบำรุงวัด

5. ภูมิปัญญาที่เป็นการสร้างสรรคพิเศษคือสิ่งที่ปัญญาชนชาวบ้านใช้วิสัยทัศน์เฉพาะตัวสร้างสรรค์ขึ้นต่างจากกลุ่มอื่นเช่นนักปราชญ์เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่ายิ่ง

6. ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของอาหารและยาเป็นการบรรเทาอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อยที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น คนทรง หมอสมุนไพร ผู้ทำการประกอบพิธีกรรม

7. ภูมิปัญญาเป็นความรู้เรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและพัฒนาจากความรู้พื้นฐานในด้านองค์ความรู้จัดระบบการผลิต

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นปรากฏในรูปของความเชื่อพิธีกรรมจารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนของวิธีคิดทำให้มององค์ความเชื่อบางประการว่าไม่ได้เป็นเพียงระบบคุณค่าหรือค่านิยมที่ไร้เหตุผล

รุ่ง แก้วแดง (2543, น. 206 - 208) ได้แยกประเภทภูมิปัญญาไทยไว้ 11 สาขาดังนี้

1. สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคโนโลยีด้านการเกษตรกับเทคโนโลยีโดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาวะการต่าง ๆ ได้

2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม หมายถึง การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการแปรรูปผลผลิต

3. สาขาแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชนโดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. สาขาการจัดการสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการอนุรักษ์ให้คงอยู่ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์สร้างมูลค่าจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน

5. สาขาธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถบริการกองทุนและบริหารธุรกิจในชุมชนทั้งด้านการเงินและการบริโภคเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน

6. สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถจัดสวัสดิการให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ความกินดีอยู่ดีของคนในสังคม

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 6 ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขรวมทั้งส่วนหนึ่งของมาตรา 23 ที่ระบุว่ากระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากลที่ต้องเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ประเวศ วะสี (2536, น. 21) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการส่งสมการเรียนรู้อยู่มาเป็นระยะเวลายาวนานมีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบเรียนที่เราเรียนแต่เป็นการเชื่อมโยงกันทุกรายวิชาทั้งที่เป็นเศรษฐกิจความเป็นอยู่การศึกษาและวัฒนธรรมจะผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน

นักวิชาการอีกหลายท่านที่ได้ให้ความหมายที่สอดคล้องกันในลักษณะความรู้และการสืบต่อกันจากบรรพบุรุษดังกล่าว วงษาสันต์ (2542, น. 56) สรุปว่าความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมของประชาชนในท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษหรือถ่ายทอดกันมาจากสถาบันต่าง ๆ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ สอดคล้องกับอุบล รัตนกิจไมตรี (2542, น. 10) ได้กล่าวว่าความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดและปฏิบัติต่อกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นเกิดจากการเรียนรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งสอดคล้องกับวิโรจน์ ศรีโกศา (2544, น. 173) ได้กล่าวว่าองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สืบต่อกันมาเป็นสัจภาพที่ใช้แก้ปัญหาปรับตัวเรียนรู้และมีการสืบทอดไปสู่รุ่นใหม่เป็นแกนของชุมชนซึ่งจรรโลงให้อยู่รอดปลอดภัยถึงปัจจุบัน

นักวิชาการที่ให้ความหมายในลักษณะเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตว่าเป็นปรัชญาเป็นนามธรรมที่มีคุณค่าตามทรรศนะ และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญา หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้านซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บตายคุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน คล้ายคลึงกับทรรศนะของอินทรา หิรัญสาย (2545, น. 19) กล่าวว่าความสามารถและทักษะแห่งการดำรงชีวิตจากประสบการณ์ที่มนุษย์เข้าใจจริงและผ่านกระบวนการคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาภูมิปัญญาเป็นนามธรรมคือไม่มีตัวตนที่จะจับต้องได้เป็นความสำนึกความจำแต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกสาลี รักสุทธิ (2545, น. 10) สรุปว่าการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัยมีลักษณะเป็นองค์รวมมีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต

ความหมายในลักษณะความรู้ความเชื่อจารีตประเพณีแบบแผนการดำรงชีวิตที่หลากหลายมีความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติได้มีนักวิชาการที่ให้ความหมายดังนี้

ความรู้ความคิดความเชื่อความสามารถที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติสังคมวัฒนธรรมที่เกิดจากการเรียนรู้การปรับตัวในการดำรงชีวิตตามแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในด้านการใช้ประโยชน์และการพัฒนาความหลากหลายทางชีวภาพได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งหัวใจสำคัญของการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมชุมชน

อกิน รพีพัฒน์ (2547, น. 28 - 31) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้านว่าการศึกษภูมิปัญญาชาวบ้านให้ลึกซึ้งและถูกต้องตามหลักวิชาการย่อมเป็นผลให้เข้าใจภูมิปัญญาของชาติได้อย่างถูกต้องและชัดเจนชาวบ้านอธิบายแบบวิทยาศาสตร์อย่างที่เราเรียนมาเวลานานทั้งยังสามารถนำภูมิปัญญาไปใช้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และทรัพยากรวัฒนธรรมของสังคมและประเทศชาตินั้นได้อีกด้วยภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นวัฒนธรรมเพราะเกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ การที่เราจะทำงานโดยอาศัยภูมิปัญญาชาวบ้านเคารพภูมิปัญญาชาวบ้านและปราชญ์ชาวบ้านเรื่องในอดีตชาวบ้านในหลายมิติ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544, น. 164 - 166) ได้กล่าวว่าภูมิปัญญาเป็นพลวัตของชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นพลังทางสังคมมิติทางวัฒนธรรมประกอบไปด้วย 3 ระบบคือ

1. ระบบคุณค่าหมายถึงศีลธรรมของส่วนรวมและจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์มักแสดงออกในรูปของความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมอุดมสมบูรณ์และยั่งยืนของธรรมชาติ
2. ระบบภูมิปัญญาซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคมการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อมปรากฏให้เห็นในกระบวนการเรียนรู้การสร้างสรรคการผลิตใหม่และการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น
3. ระบบอุดมการณ์อำนาจหมายถึงศักดิ์ศรีและสิทธิความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิตามธรรมชาติที่จะเสริมสร้างความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือสังคมท้องถิ่นเพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้สร้างสรรคการผลิตใหม่และถ่ายทอดภูมิปัญญาและอำนาจถึงศักยภาพของชุมชน

ชาอุพงษ์ ภูจิตร์ (2542, น. 35) กล่าวว่าภูมิปัญญาหรือภูมิปัญญาชาวบ้านมี 2 ลักษณะคือ 1) ลักษณะที่เป็นนามธรรมระดับที่ลึกลงไปเช่นระบบความคิดระบบคุณค่าเป็นโลกทัศน์ชีวิตทัศน์เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิดแก่เจ็บตายคุณค่าและความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน 2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรมที่สังเกตได้จากภายนอกเป็นเรื่องเฉพาะด้านต่าง ๆ ที่

เห็นได้ชัดเจน เช่น การทำมาหากินการเกษตรหัตถกรรมศิลปะดนตรีภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมจะสะท้อนออกมาใน 5 ลักษณะคือ

1. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อมสัตว์พืชธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิ่งเหนือธรรมชาติสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้
4. องค์ความรู้ที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศทั้งหมดทั้งในแง่ความรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศทั้งหมดทั้งในแง่ความรู้การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการอยู่รอดของชุมชนความรู้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรเพื่อให้เป็นฐานทรัพยากรในชุมชน
5. ระบบความคิดระบบคุณค่าระบบความเชื่อของชาวบ้านในชุมชนที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับชุมชนภูมิปัญญาชาวบ้านตามอัตถประโยชน์เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นองค์รวมรอบด้านมีอาจแยกออกจากกันได้

2.2.3 พืชสมุนไพร

พระราชบัญญัติยา (2510, น. 2) พืชสมุนไพร หมายถึง “ยาที่ได้จากพฤกษชาติ สัตว์หรือแร่ ซึ่งยังมีได้ผสมปรุงหรือเปลี่ยนแปลงสภาพ” พระราชบัญญัติฉบับที่ 3 พ.ศ. 2525 ได้นิยามสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุที่ยังมิได้ปรุงหรือแปรสภาพสมุนไพร นอกจากจะใช้เป็นยาแล้วยังใช้ประโยชน์เป็นอาหาร ใช้เตรียมเป็นเครื่องดื่ม ใช้เป็นอาหารเสริม เป็นส่วนประกอบในเครื่องสำอาง ใช้แต่งกลิ่น แต่งสีอาหารและยา ตลอดจนใช้เป็นยา

พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย (2542) ได้ให้ความหมายสมุนไพร หมายถึง พืช สัตว์ จุลชีพ ธาตุวัตถุ สารสกัดดั้งเดิมจากพืช หรือสัตว์ที่ใช้หรือแปรสภาพหรือผสมหรือปรุงเป็นยาหรืออาหารเพื่อการตรวจ วินิจฉัย บำบัด รักษา หรือป้องกันโรค หรือส่งเสริมสุขภาพร่างกายของมนุษย์หรือสัตว์ รวมถึงถิ่นกำเนิดหรือถิ่นที่อยู่ของสิ่งดังกล่าวด้วย

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2558, น. 1) ให้ความหมายพืชสมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้ทำเป็นยารักษาโรค โดยใช้ส่วนต่างของพืชชนิดเดียวหรือหลายชนิดพร้อมกัน พืชสมุนไพรเป็นพืชที่น่าสนใจ จากการศึกษาสมุนไพรพื้นบ้านมากที่สุด ยารักษาโรคปัจจุบันมีมากมายหลายขนานผลิตจากโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งกว่าจะมาเป็นยาแผนปัจจุบันก็มีผู้ศึกษาข้อมูลต้นพืชสมุนไพรสรรพคุณต่าง ๆ ของพืชได้มาจากการศึกษาข้อมูลจากคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่ได้สะสมความรู้ สังเกตเก็บเป็นประสบการณ์ นำมาป้องกันและรักษาโรค นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาศึกษาต่อยอด จนสามารถผลิตเป็นยาแผนปัจจุบันได้

การอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรชนเผ่าปกะถอ ต.หัวปลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 โดยกำหนดให้การอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพร รวมหมายถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์ การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ โดยการรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรเป็นชุดความรู้ มาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร สร้างชุดความรู้ชุมชน สร้างความตระหนักในคุณค่าสมุนไพรและชุมชนบ้านเกิด

2.2.4 สรุปแนวคิดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและศึกษาความเหมาะสมของพื้นที่วิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดความหมายของคำว่าภูมิปัญญาพืชสมุนไพรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร ดังนี้

ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร หมายถึง ภูมิปัญญาสุขภาพอันเกิดจากมนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาตินำทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพเป็นอาหารและยารักษาโรคโดยการนำมาศึกษา วิเคราะห์ถึงประโยชน์และสรรพคุณทางยา สังเกตเป็นองค์ความรู้รวมทั้งวิธีการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแล การเก็บมาใช้ การเก็บไว้ใช้ วิธีการใช้เกิดเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร

การอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร หมายถึง การรักษาให้คงอยู่ขององค์ความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรซึ่งเป็นภูมิปัญญาสุขภาพอันเกิดจากมนุษย์เรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาตินำทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพเป็นอาหารและยารักษาโรคโดยการนำพืชสมุนไพรมาศึกษา วิเคราะห์ถึงประโยชน์และสรรพคุณทางยา สังเกตเป็นองค์ความรู้ รวมทั้งวิธีการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแล การเก็บมาใช้ การเก็บไว้ใช้ วิธีการใช้เกิดเป็น ดังนั้นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรจึงเป็นการรักษาให้คงอยู่ขององค์ความรู้การใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรและรักษาต้นพืชสมุนไพรให้คงอยู่

2.3 แนวคิดการพัฒนาหลักสูตร

2.3.1 ความหมายของหลักสูตร

ความหมายของคำว่า “หลักสูตร” แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Curriculum” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Currere” หมายถึง “Running Course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาได้นำคำศัพท์นี้มาใช้ในทางการศึกษาว่า “Running Sequence of Course or Learning Experience” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบหลักสูตรกับสนามหรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งอาจเนื่องมาจากการที่ผู้เรียนจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดหรือหลักสูตรใดก็ตาม ผู้เรียนจะต้องฝ่าความยากของวิชาหรือประสบการณ์เรียนรู้ตามลำดับขั้นที่กำหนดในหลักสูตร (วิชัย วงใหญ่, 2554, น. 5)

Beauchamp (1975, p. 6) and Taba (1962, p. 10) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรในทำนองเดียวกันว่า หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียน รายวิชาที่โรงเรียนกำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนซึ่งเขียนไว้ในรูปเอกสาร ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ หลักการ เหตุผล และวิธีการประเมินผล

Good (1973, p. 149) ได้อธิบายถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง โปรแกรมศึกษา กลุ่มวิชา และการจัดประสบการณ์ หลักสูตรที่ทางโรงเรียนจัดให้กับนักเรียนเพื่อเตรียมสู่สมาชิกที่มีประสิทธิภาพของประเทศชาติ

Wheeler (1974, p. 11) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ประสบการณ์ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้นักเรียนหรือที่นักเรียนได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้มีพัฒนาการด้านร่างกาย สังคม ปัญญา และจิตใจ

กาญจนา คุณารักษ์ (2553, น. 38) หลักสูตร คือ โครงการหรือแผนหรือข้อกำหนด อันประกอบด้วยหลักการ จุดหมาย โครงสร้างกิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการจัดการเรียนการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ความสามารถและประสบการณ์ โดยส่งเสริมให้เอ็กต์บุคคลไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตนเองรู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ในสังคม และในโลกอย่างมีคุณภาพและอย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง โปรแกรมศึกษา กลุ่มวิชา การจัดประสบการณ์ หลักสูตร แผนการเรียน และรายวิชา ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจัดให้นักเรียนหรือที่นักเรียนได้รับทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน เพื่อเตรียมสู่สมาชิกที่มีประสิทธิภาพของประเทศชาติมีเนื้อหาวิชาที่ได้มีการจัดไว้ศึกษาแล้วเป็นอย่างดี เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของสาขาใดสาขาหนึ่งมีโครงสร้างเนื้อหา มีความโดดเด่นเฉพาะตามความต้องการที่ผู้สอนต้องการ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสำเร็จการศึกษาสามารถศึกษาต่อในด้านสายวิชาชีพต่อไป และมีรายวิชาที่จัดเป็นกลุ่มวิชารวมถึงแนวทางการจัดประสบการณ์ไว้เพื่อแนะนำผู้เรียน

2.3.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร ถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ เพราะองค์ประกอบเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ในด้านการจัดการเรียนรู้การบริหารหลักสูตร การวัดและประเมินผล การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรดังต่อไปนี้

Beauchamp (1975, p. 107) ได้กำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ 4 ประการ

1. เนื้อหา
2. จุดมุ่งหมาย
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

Taba (1962, p. 422) ได้กล่าวสรุปว่าส่วนประกอบของหลักสูตรต้องประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้
3. การประเมินผล

สรุปถึงองค์ประกอบของหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. การวางแผนหลักสูตร (Curriculum Planning) เป็นการใช้พื้นฐานแนวคิด การพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ อย่างแรกต้องทราบจุดมุ่งหมายการศึกษาที่โรงเรียนต้องแสวงหา มีการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่มุ่งเน้นความรู้ ผู้เรียน และสังคม อาจเพิ่มเติมด้านสาขาวิชา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อนำไปวางแผนหลักสูตร

2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) การออกแบบหลักสูตร คือ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ โดยการนำจุดหมายของหลักสูตรมาจัดทำกรอบการปฏิบัติ ซึ่งหลักสูตรที่จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับการพัฒนาตามกระบวนการของหลักสูตร

3. การจัดหลักสูตร (Curriculum Organization) เพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียน การสอนให้มีประสิทธิภาพ โดยต้องพิจารณาว่า ตรงตามแผนที่ได้วางไว้หรือไม่ และสอดคล้อง กับคำถามที่ 3 ของไทเลอร์ที่ได้กล่าวไว้ว่า จัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรให้มีประสิทธิภาพซึ่งมี ความเกี่ยวข้องกับการบริหาร การนิเทศ และการจัดการเรียนรู้

4. การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) กระบวนการเก็บรวบรวม ข้อมูลเพื่อนำมาตัดสินใจเกี่ยวกับคุณภาพทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตร รวมถึงสิ่ง ที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตรนั้นในอนาคต

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. ความมุ่งหมาย (Objectives) เป็นการกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษา การจัดการเรียนการสอน

2. เนื้อหาวิชา (Content) เป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ชัดเจน

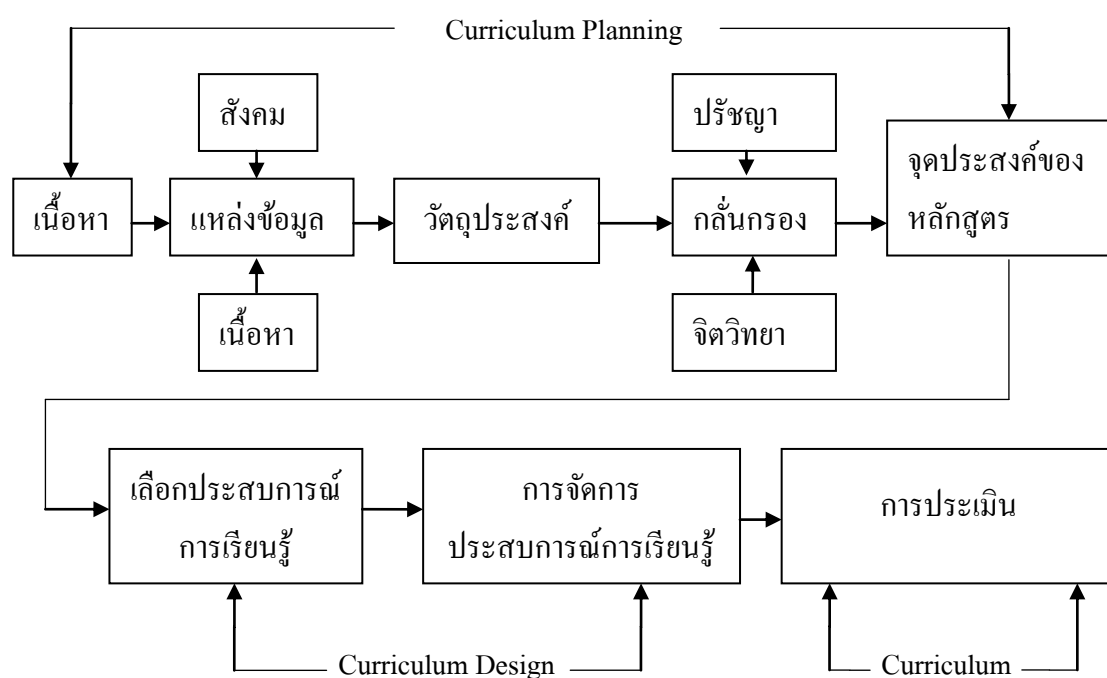
3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นกิจกรรมที่จะแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติกิจกรรมมีหลายลักษณะ

4. การประเมินผล (Evaluation) เป็นองค์ประกอบที่ชี้ให้เห็นว่าการนำหลักสูตรแปลงไปสู่การปฏิบัติ บรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่

2.3.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

2.3.3.1 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

แบบจำลองของไทเลอร์ ถือเป็นต้นแบบของการพัฒนาหลักสูตร ไทเลอร์ให้คำแนะนำว่า ในการกำหนดวัตถุประสงค์ทั่วไปของหลักสูตรทำได้ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ประกอบด้วย ข้อมูลผู้เรียน ข้อมูลสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ และข้อมูลเนื้อหาสาระวิชา นำข้อมูลจากสามแหล่งนี้มาวิเคราะห์เชื่อมโยงเพื่อช่วยให้มั่นใจในข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา การเชื่อมโยงข้อมูลเป็นการสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำข้อมูลไปกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร (ฉบับร่าง) ต่อจากนั้นจึงถ่วงถ่วงด้วยปรัชญาการศึกษาของสถานศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้ โดยไทเลอร์ได้ทำแบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรไว้ ภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์. ปรับปรุงจาก. *Curriculum Foundations, Principles and Issues* (p. 198), โดย Allan C. Ornstein & Francis P. Hunkins, (1993), Boston : Allyn and Bacon.

ไทเลอร์ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า นักการศึกษาจะต้องจัดการศึกษาที่มุ่งให้ความสำคัญกับสังคม ด้วยการยอมรับความต้องการของสังคม และในการดำเนินชีวิต ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือที่มุ่งปรับปรุงสังคม ผู้สอนควรได้นำทั้งปรัชญาสังคม และปรัชญาการศึกษา มาเป็นเค้าโครงพิจารณาใน 4 ประเด็น คือ

1. ความจำเป็นและการระลึกได้ของแต่ละคน เป็นพื้นฐานของการเป็นมนุษย์ ไม่จำกัดว่าจะเป็นเชื้อชาติ สัญชาติ หรือฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม
2. โอกาสเพื่อการมีส่วนร่วมที่เปิดกว้างในทุกระยะของกิจกรรมในกลุ่มสังคม
3. ให้การสนับสนุนของการเปลี่ยนแปลงมากกว่ามุ่งตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล
4. ความเชื่อและสติปัญญา เป็นดั่งวิธีของความคิดที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสำคัญมากกว่าที่จะขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐหรือผู้มีอำนาจ

ไทเลอร์ให้ความสำคัญในการใช้จิตวิทยา ไม่เพียงการตอบข้อค้นพบเฉพาะบางเรื่องเท่านั้น หากยังใช้จิตวิทยาในฐานะทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งช่วยในการกำหนดกรอบ โครงสร้าง ของกระบวนการเรียนรู้อีกด้วย ไทเลอร์กล่าวถึงความสำคัญของการกลั่นกรองด้วยจิตวิทยา สรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นที่แตกต่างกันและสามารถ คาดหวังผลจากกระบวนการเรียนรู้หรือไม่ก็ได้
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในจุดหมายที่เป็นไปได้ใน ระยะเวลาที่ยาวนานหรือความเป็นไปได้ที่จะบรรลุผลในแต่ละช่วงอายุ
3. ช่วยให้ความคิดบางอย่างเกี่ยวกับระยะเวลาที่ต้องการให้บรรลุผล ตามจุดประสงค์และช่วงอายุซึ่งเป็นความพยายามสูงสุดที่จะเกิดผลดังความตั้งใจ

เมื่อผ่านการกลั่นกรองแล้ว ไทเลอร์ให้คำแนะนำการวางแผนหลักสูตร 3 ประเด็น คือ การเลือกประสบการณ์เรียนรู้ การจัดระบบ โครงสร้าง ประสบการณ์เรียนรู้ และการ ประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนต้องจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่มุ่งจะ พัฒนาทักษะการคิด ช่วยให้ได้ สารสนเทศที่ต้องการ ช่วยให้ได้พัฒนาเจตคติเชิงสังคม และช่วยให้ได้พัฒนาความสนใจ

2.3.3.3 แบบการจำลองการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวีส

Saylor and Willia (1981, p. 24) นำเสนอแบบจำลองในการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ภายใต้แนวคิดของการวางแผนให้โอกาสในการเรียนรู้เพื่อบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องสำหรับประชากร ดังนี้

1) จุดหมาย วัตถุประสงค์ และขอบข่ายที่ต้องการพัฒนา

จุดหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรถูกเลือกหลังจากการพิจารณาตัวแปรภายนอก เช่น ผลการศึกษาจากการวิจัยทางการศึกษา การรับรองมาตรฐาน ความเห็นของกลุ่มสังคมและอื่น ๆ

2) การออกแบบหลักสูตร

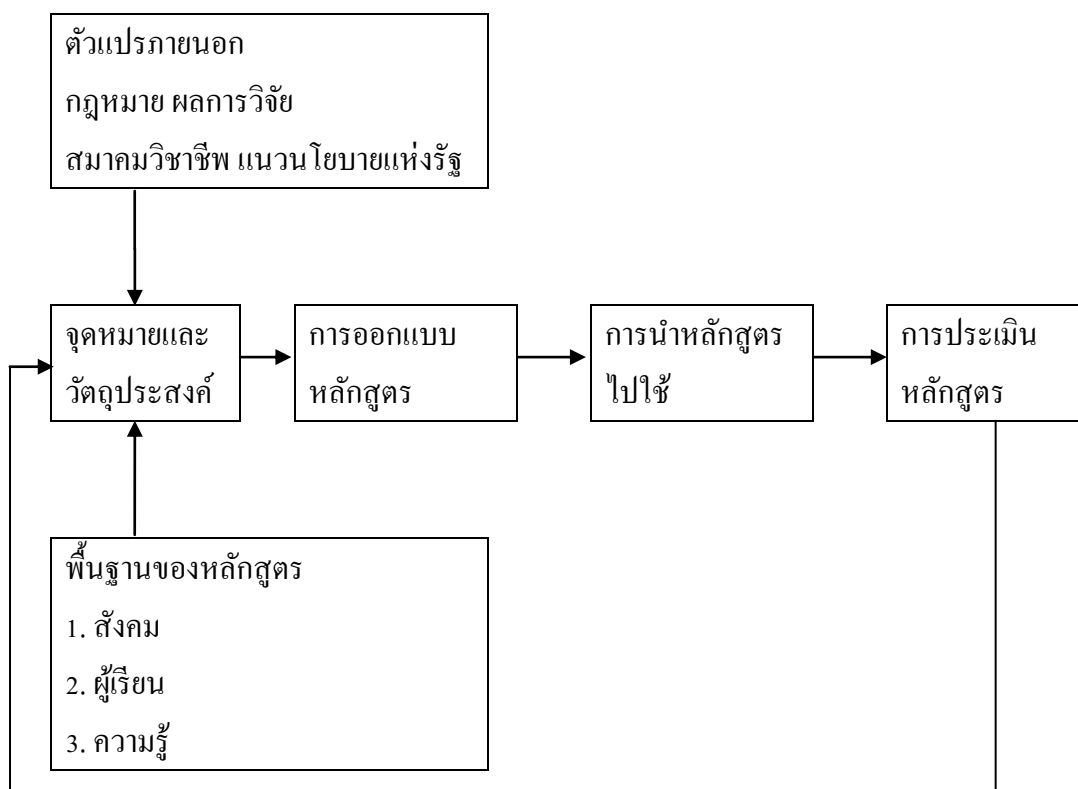
นักวางแผนหลักสูตรต้องดำเนินการออกแบบหลักสูตรด้วยการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับขอบข่ายที่ต้องการพัฒนา ระบุวันเวลา และวิธีการในโอกาสการเรียนรู้ดังกล่าว การออกแบบหลักสูตรคำนึงถึง ธรรมชาติของวิชา รูปแบบของสถาบันทางสังคมที่สัมพันธ์กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3) การนำหลักสูตรไปใช้

ผู้สอนนำหลักสูตรไปใช้ในชั้นเรียน โดยจัดการเรียนการสอน ตาม วัตถุประสงค์ และเลือกกลยุทธ์ วิธีการสอนที่เกี่ยวข้องเพื่อบรรลุผลการเรียนรู้

4) การประเมินหลักสูตร

นักวางแผนหลักสูตรและผู้สอนร่วมกันประเมินด้วยการเลือกเทคนิคการประเมินที่หลากหลาย การประเมินมีจุดเน้น 2 ประเภท คือ 1) การประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตรทั้งโรงเรียน ประกอบด้วย เป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดประสงค์การเรียนรู้ ประสิทธิภาพของการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน 2) การประเมินกระบวนการหลักสูตรทั้งระบบ ตั้งแต่การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อตัดสินใจว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงใด

ภาพที่ 2.3 แบบการจำลองการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เลือกสาระหรือเนื้อหาที่เหมาะสมกับนักเรียน
3. นำหลักสูตรไปใช้
4. ประเมินผลหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตร

2.3.4 ประเภทของหลักสูตรและนวัตกรรมหลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554, น. 23 - 26) หลักสูตรแต่ละชนิดจะมีรายละเอียดและจุดเน้นต่อไปนี้

1. หลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง (Subject - centered Designs) เป็นหลักสูตรที่เน้นวิชาเรียนเป็นหลักที่นิยมออกแบบกันมาก การบริหารจัดการสะดวก เป็นอิสระของแต่ละรายวิชา เพราะความรู้และเนื้อหาได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนสำคัญของหลักสูตร

2. หลักสูตรแบบสาขาวิชา (Discipline Designs) การออกแบบหลักสูตรแบบสาขาวิชา เน้นการจัดหลักสูตรเช่นเดียวกับหลักสูตรรายวิชา แต่จะนำความรู้ตามสาขาวิชาเป็นหลักในการจัดแบ่งโครงสร้างของสาขาวิชา

3. หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา (Correlation Designs) การออกแบบหลักสูตรนี้เพื่อให้ลดจุดอ่อนของการแยกเนื้อหาวิชาออกจากกันเป็นส่วน ๆ โดยไม่ต้องไปรื้อระบบการออกแบบหลักสูตรใหม่ โดยผู้สอนที่อยู่ต่างสาขามีความร่วมมือเพื่อสร้างหัวข้อเรื่องในการเรียนรู้

4. หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner - centered Designs) นักพัฒนาหลักสูตรได้พยายามที่จะสร้างหลักสูตรที่มีคุณค่าต่อผู้เรียนไม่มุ่งเน้นรายวิชาเหมือนหลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง แต่จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดหลักสูตรแบบเน้นองค์รวมของผู้เรียนคือ ร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และลักษณะเฉพาะของบุคคล ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าของแต่ละบุคคลรวมทั้งการพัฒนาตนเองเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Self Actualization)

2.3.5 สรุปแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรสมุนไพรร

การพัฒนาหลักสูตรสมุนไพรรเพื่อพัฒนาเยาวชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรร ของศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมสมุนไพรร จำเป็นต้องกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร เนื้อหาควรเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยกำหนดเนื้อหาที่เกี่ยวกับสมุนไพรรที่มีในท้องถิ่น การนำความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรรมาใช้ป้องกันและรักษาโรคที่พบบ่อยในท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่นำเนื้อหาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ โดยใช้วิธีการสอนแบบพุทธลีลาการสอน เพื่อให้กระตุ้นการเรียนรู้ให้สนุก ได้ความรู้ และที่สำคัญที่สุดเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานความต้องการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

2.4 การประเมินผลการฝึกอบรม

2.4.1 ความหมายของการประเมินผลโครงการฝึกอบรม

นิรชรา ทองธรรมชาติ (2544, น. 12) ให้ความหมายว่าการประเมินผลโครงการฝึกอบรม หมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ

การประเมินผลโครงการฝึกอบรม หมายถึง การวัดผลการฝึกอบรมแล้วนำมาวิเคราะห์และประเมินว่าการฝึกอบรมที่จัดขึ้นนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและโครงการหรือไม่อีกทั้งเปรียบเทียบผลที่ได้กับการปฏิบัติงานผู้ผ่านการฝึกอบรมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือไม่อย่างไร

การประเมินผลโครงการฝึกอบรม หมายถึง การประเมินผลการฝึกอบรมว่าในขั้นสุดท้ายจะต้องค้นหาให้ได้ว่าการฝึกอบรมนั้นประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของการฝึกอบรมหรือไม่จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไรซึ่งการประเมินผลนี้จะช่วยให้ทราบถึงข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงการฝึกอบรมในครั้งต่อไปด้วยและในการประเมินผลการฝึกอบรมมิใช่จะการประเมิน หมายถึง กระบวนการพิจารณา วิจัย เพื่อให้ทราบว่า การกระทำ กิจกรรมหรืองานต่าง ๆ ที่เราได้ทำไปนั้นเกิดผลอย่างไร โดยการสังเกตเก็บข้อมูลตัวเลขของผลที่ออกมาแล้วเอามาเปรียบเทียบหรือวัดกันกับเกณฑ์วัตถุประสงค์หรือมาตรฐานที่เราอยู่หรือตั้งขึ้น จากนั้นเราก็สรุปหรือตัดสินใจว่าดีหรือไม่ดี สูงหรือต่ำกว่ามาตรฐานมากน้อยเพียงใด ควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหน สิ่งสำคัญในการประเมินผล 3 ประการ ที่จะต้องทำ คือ

1. ต้องศึกษา สังเกต ตรวจสอบผลการดำเนินงาน คือ เก็บข้อมูลตัวเลขของการดำเนินงานว่าทำได้เพียงไร ตรงตามวัตถุประสงค์ในด้านต่าง ๆ ที่เรที่ตั้งไว้หรือไม่
2. เามาตรฐาน เป้าหมายเข้าจับ หรือวัดว่า สูงหรือต่ำกว่า เป้าหมายที่ตั้งไว้มากน้อยเพียงไร
3. ประมวลผลรวมการตัดสินใจ สรุปว่า สูง ต่ำ ปานกลาง ใช้ได้หรือใช้ไม่ได้แล้วตัดสินใจจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

2.4.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผลการอบรม

- 2.4.2.1 เพื่อพิจารณาผลที่ได้รับหลังจากการเข้าร่วมฝึกอบรม
- 2.4.2.2 เพื่อพิจารณาจุดดีและจุดบกพร่องของการฝึกอบรมเพื่อนำมาปรับปรุงให้ดีขึ้น
- 2.4.2.3 เพื่อให้ผู้บริหารตัดสินใจในการฝึกอบรมต่าง ๆ
- 2.4.2.4 เพื่อดูความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาและหลักสูตรว่าเหมาะสมกับผู้รับการอบรมหรือเปล่า
- 2.4.2.5 เพื่อดูผลสำเร็จของผู้เข้ารับการอบรมว่าเข้าใจและพัฒนาศักยภาพหลังจากอบรมหรือไม่
- 2.4.2.6 เพื่อตรวจสอบการดำเนินการ อุปกรณ์วิทยากร เจ้าหน้าที่ หรือผู้ประสานงานการฝึกอบรมเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ

วัตถุประสงค์การประเมินผลการอบรมตามแนวคิดของ ทนง ทองเต็ม เห็นว่าโดยปกติแล้ว การประเมินผลการฝึกอบรมนั้นก็เพื่อที่ต้องการจะทราบว่า

1. ผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความคิด อันได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ ความชำนาญ และความสามารถ ในการประเมิน วิเคราะห์ และสังเคราะห์เพียงใด
2. ผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางด้านความรู้สึก เช่น ความสนใจ ทักษะคติ ความเชื่อ ค่านิยม ในทิศทางใด ระดับใด
3. ผู้เข้าอบรมมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางการประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนผลการปฏิบัติงานภายหลัง การฝึกอบรมอย่างไร และเพียงใด
4. การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวข้างต้นเป็นการเปลี่ยนแปลงซึ่งผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมต้องการให้เปลี่ยนแปลงหรือไม่ และได้ผลดีกว่า การเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีการอื่นหรือไม่
5. การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงชั่วคราวเท่านั้น

2.4.3 คุณภาพของการประเมิน

การประเมินผลจะให้ได้อะไรนั้น จะต้องมีความเข้าใจว่า ต้องการผลมาเพื่อการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานและไม่ใช่เพียงแต่บอกว่าดี ไม่ดี พอใช้แต่จะต้องกำกับให้การประเมินผลตรงเป้าหมาย เชื่อถือได้ความสมบูรณ์หรือวัดอย่างเพียงพอที่จะนำมาปรับปรุงงานได้ระดับของการประเมินผลอาจแบ่งเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับที่ตั้งเป้าหมายพื้นฐานว่าความรู้ที่เพิ่มขึ้น หรือความเจริญก้าวหน้าของผู้ได้รับการฝึกอบรมที่พอใจนั้นอยู่ที่ไหน ระดับไหน
2. การประเมินกระบวนการฝึกอบรมที่ใช้หรือวิธีการดำเนินการฝึกอบรมว่าถูกต้องตามหลักทฤษฎีและวิธีดำเนินการส่งเสริมหรือไม่
3. ประเมินวิธีการสอนของวิทยากรแต่ละคน แต่ละกลุ่มว่าได้ผลดีไม่ดีเพียงไรที่ดีจะได้เอาไว้เป็นแบบอย่าง
4. ประเมินความรู้ที่เพิ่มขึ้นหรือความก้าวหน้าของผู้รับการฝึกอบรม ว่าความรู้ของผู้เรียนที่ได้เพิ่มขึ้นจากการเรียนหรือการฝึกอบรมมากน้อยเพียงใด

2.4.4 ส่วนประกอบที่สำคัญของการประเมินผล

การประเมินผลทางการอบรม คือการนำผลของความแตกต่างของระดับพฤติกรรมของผู้รับการฝึกอบรมและก่อนอบรม ความสำคัญที่จะต้องกำหนด คือ

1. การตั้งระดับหรือเกณฑ์ สำหรับการอบรมแต่ละครั้งว่าระดับไหนหรือแค่ไหนจึงจะถือว่าเป็นความก้าวหน้าของการดำเนินการ

2. การวางแผนการประเมินผลการดำเนินการอบรม
3. การประเมินวิธีการฝึกอบรมแต่ละวิธี แต่ละเรื่องว่าจะใช้วิธีอะไรบ้าง อย่างไร
4. การประเมินผลความก้าวหน้าของการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมฝึกอบรม หรืออาบรมถึงระดับความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมฝึกอบรม ว่าบรรลุที่แท้จริงหรือไม่

2.4.5 ระยะเวลาประเมินผลการฝึกอบรม

ระยะเวลาประเมินผลการฝึกอบรมทำได้ 3 ระยะ คือก่อนการฝึกอบรมระหว่างการฝึกอบรม และภายหลังการฝึกอบรมรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินผลก่อนการฝึกอบรมต้องทำการประเมินในสิ่งต่าง ๆ ว่าได้มาตรฐาน สูง ต่ำเป็นที่พอใจหรือไม่อย่างไร
 2. การประเมินผลระหว่างการฝึกอบรม มีความมุ่งหมายดังนี้
 - 2.1 ต้องการทราบว่าจัดการอบรม ผู้อบรม ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด
 - 2.2 ต้องการทราบว่าผู้เข้ารับการอบรมเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากเดิมไปอย่างไรบ้าง
 - 2.3 ต้องการทราบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมบกพร่องในจุดประสงค์ใด ต้องได้รับการช่วยเหลือในการเรียนรู้อย่างไรบ้าง
 - 2.4 เพื่อหาแนวทางการปรับปรุงแก้ไขการอบรม ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มหรือจัดการอบรมซ่อมเสริม
 - 2.5 เพื่อการปรับวิธีการสอน วัสดุการเรียนการสอนสถานที่อบรม บรรยากาศการฝึกอบรมหรือข้อบกพร่องในการจัดการฝึกอบรม เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น
 3. การประเมินผลหลังการฝึกอบรม คือ การประเมินภายหลังโครงการฝึกอบรมได้สิ้นสุดลง เป็นการประเมินผลรวม มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผู้เข้ารับการอบรมได้รับความรู้เพิ่มเติมเพียงไร มีความรู้อยู่ในเกณฑ์ใด ดี พอ ใช้อยู่หรือไม่ได้จะต้องปรับปรุงการสอน วิธีการฝึกอบรมโดยส่วนรวมหรือเฉพาะเรื่องเฉพาะวิชาอย่างไรหรือไม่ การประเมินทั้ง 3 ระยะ จะประเมินด้านต่าง ๆ เหมือนกัน ดังนี้
 - 3.1 สถานภาพการฝึกอบรมเช่น บรรยากาศความเหมาะสมของอาคารสถานที่ เป็นต้น
 - 3.2 วิทยากรผู้ทำการฝึกอบรม
 - 3.3 ผู้เข้ารับการฝึกอบรม

3.4 หลักสูตรที่ทำการอบรม

3.5 สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ ในการฝึกอบรม

2.4.6 ลักษณะที่ดีของการวัดและประเมินผล

2.4.6.1 ยึดจุดประสงค์เป็นหลัก

2.4.6.2 ควรดำเนินการทั้ง 3 ช่วง

2.4.6.3 ควรปรับปรุงเครื่องมือการวัดอยู่เสมอ

2.4.6.4 แก้ไขข้อบกพร่องสำหรับผู้เข้าอบรมที่ต่ำกว่าเกณฑ์

2.4.6.5 นำผลที่ได้มาปรับปรุงการอบรม

2.4.7 ขั้นตอนและวิธีการในการประเมินผลการฝึกอบรม

ขั้นตอนในการประเมินผลการฝึกอบรมมีดังนี้

ขั้นที่ 1 กำหนดวัตถุประสงค์การประเมิน

ข้อมูลที่จะนำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ของการประเมินมาจาก วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม รวมทั้ง สิ่งที่มีบังคับบัญชาต้องการทราบ แล้วสรุปเป็นวัตถุประสงค์ของการประเมิน

ขั้นที่ 2 ขั้ววางแผนการประเมิน

ในขั้นนี้เป็นการนำวัตถุประสงค์ของการประเมินผล มากำหนดเป็นแผนการประเมิน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) กำหนดประเภท หรือ ระดับการประเมินที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การประเมิน 2) กำหนดคำถามเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการทราบ 3) กำหนดแหล่งที่มา ของข้อมูล 4) กำหนดช่วงเวลาจัดเก็บข้อมูล 5) กำหนดเทคนิคหรือวิธีการและเครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูล 6) กำหนดวิธีการ วิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 3 จัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล

คุณสมบัติที่ดีของเครื่องมือในการประเมินผล ซึ่งได้แก่

1. ความเที่ยงตรง (Validity) หมายถึง ความสามารถในการวัดสิ่งที่เราต้องการจะวัดหรือประเมิน ไม่คลาดเคลื่อน เป็นการวัดสิ่งอื่น

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) หมายถึง ความเชื่อถือได้ว่าเมื่อนำเครื่องมือ นั้นไปวัดแล้วนำไปวัดอีกก็ครั้งก็ตาม ก็จะได้ผลลัพธ์คงที่ไม่เปลี่ยนแปลง

3. ความเป็นกลางปราศจากอคติ (Objectivity) หมายถึง การที่จะไม่ลำเอียง หรือมีแนวโน้มที่จะคล้อย ตามไปทางใดทางหนึ่ง

4. ความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ (Practicability) หมายถึง ความสะดวกและเหมาะสมที่จะนำไปใช้ ทั้งในด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และความคล่องตัว จนเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย

5. ความง่าย (Simplicity) หมายถึง การง่ายต่อความเข้าใจ ง่ายในการนำไปใช้งาน และง่ายในการดำเนินการเกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นปฏิบัติตามแผน

เมื่อได้จัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินแล้ว จึงเป็นการลงมือปฏิบัติตามแผน คือ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การสอบถามด้วยแบบสอบถาม หรือ การสัมภาษณ์ ตามช่วงเวลาที่ได้กำหนดไว้

ขั้นที่ 5 ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปรายงานการประเมินผล

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามลักษณะของเครื่องมือและเทคนิควิธีการประเมินได้ 4 วิธี

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม

1.1 เมื่อรวบรวมข้อมูลได้จากแบบสอบถามซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบให้เลือกคำตอบหลาย ๆ คำตอบ และมีลักษณะ ของคำตอบแบบที่สามารถเรียงเป็นคะแนนตามลำดับความสำคัญได้ ดังที่ใช้กันในแบบประเมิน โครงการหรือแบบประเมินรายวิชานั้น ผู้รับผิดชอบควรจะต้องนำข้อมูลที่ได้ไปเทียบค่าคะแนน แจนับความถี่ (Tally) และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย หรือที่เรียกว่าค่ามัธยฐานเลขคณิต (Arithmetic Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อนำผล การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ไปเขียนเป็นรายงานสรุปต่อไป

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแบบให้เลือกคำตอบ โดยไม่จัดเรียงตามลำดับคะแนนความสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูลอาจทำได้ในลักษณะการเปรียบเทียบอัตราส่วนเป็นร้อยละ และอาจนำเสนอข้อมูลในรูปของตารางไขว้ (Cross Tabulations) ต่อไป

1.3 การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่ให้ผู้ตอบเลือกคำตอบ ในลักษณะของการเปรียบเทียบก่อน - หลังการอบรม - สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ในลักษณะการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนการอบรม และค่าเฉลี่ยของคะแนนหลังการอบรม และผลต่างของคะแนนก่อน - หลังการอบรม เพื่อจะสรุปรายงาน โดยใช้ผลต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อน - หลังการอบรมเป็นสำคัญ

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลในกรณีแบบสอบถามเป็นคำถามปลายเปิด (Opened - ended Questions) อาจทำได้ด้วยการจัดหมวดหมู่และแยกประเภทข้อมูล และอาจดำเนินการแจกแจงความถี่ (Tally) ข้อมูล แล้วอาจคำนวณค่าร้อยละเพื่อนำเสนอเป็นรายงานต่อไป

2. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบก่อน-หลังการอบรม เป็นการวิเคราะห์ว่าความแตกต่าง ระหว่างผลการทดสอบ ก่อนการอบรม กับ หลังการอบรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจว่า คะแนนก่อน - หลังการอบรมมีความแตกต่างกันจริง และได้มีการเรียนรู้เกิดขึ้นจริง

3. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสอบถามหรือสัมภาษณ์เพื่อประเมินพฤติกรรมในการทำงาน ถึงแม้ว่าจะเป็นการใช้แบบ สอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์ ซึ่งมีข้อคำถามให้เลือกหลายข้อแบบที่สามารถเรียงตามลำดับคะแนนได้ แต่ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลซึ่งมักจะเป็นข้อมูลเชิงทัศนคติ หรือความคิดเห็น ซึ่งแตกต่างจากข้อมูลทั่วไป เมื่อเจงนับ ความถี่ของข้อมูลที่รวบรวมได้แล้ว จึงต้องทำการวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมก่อน - หลังการอบรมของผู้เข้าอบรมว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่ โดยการใช้ค่าไค - สแควร์ (chi - square) ช่วยในการวิเคราะห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะของการประเมินผลลัพธ์ของการฝึกอบรม - หากทำสำรวจหาข้อมูลด้วยการสอบถาม หรือสัมภาษณ์ ซึ่งมีข้อคำถามลักษณะเดียวกับแบบต่าง ๆ ดังที่ได้ กล่าวมาแล้วข้างต้น ก็สามารถทำการวิเคราะห์ข้อมูล ในลักษณะเช่นเดียวกัน แต่ถ้าเป็นกรณี ที่ทำการประเมินผลลัพธ์ของการฝึกอบรมด้วยวิธีการวิจัยเชิงทดลอง โดยใช้กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลจะขึ้นอยู่กับว่า เป็นการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง

2.4.8 รายงานการประเมินผลการฝึกอบรม นั้นประกอบด้วย

2.4.8.1 ชื่อการฝึกอบรมที่ประเมิน

2.4.8.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินผล

2.4.8.3 วิธีการประเมินผล

1) ขอบเขตในการประเมินผล

2) วิธีการเก็บข้อมูล

3) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถิติที่เกี่ยวข้อง

2.4.8.4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1) สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่าง ๆ โดยอาจอยู่ในรูปของตาราง

พร้อมการอธิบายความ

2.4.8.5 สรุปและข้อเสนอแนะ

1) สรุปผลการประเมินโดยส่วนรวมทั้งหมด

2) ข้อดี และข้อควรปรับปรุง

3) ข้อเสนอแนะจากผู้ประเมิน และหรือผู้รับผิดชอบการฝึกอบรม

2.4.8.6 ภาคผนวก

- 1) รายละเอียดโครงการฝึกอบรม
- 2) รายชื่อผู้เข้าอบรม/ตำแหน่ง/หน่วยงานที่สังกัด (รวมทั้งสถิติการเข้าอบรม)
- 3) รายชื่อวิทยากร
- 4) แบบประเมิน หรือเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 5) คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการฝึกอบรม หรือ ที่ปรึกษา
การฝึกอบรม
- 6) เอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง (นิตยสาร ทงธรรมชาติ, 2544, น. 12)

2.4.9 เทคนิคการประเมินผลการฝึกอบรม (Techniques for Training Evaluation)

ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ก็ตามเรามักจะต้องมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ไว้ก่อนว่าเราทำกิจกรรมนั้น ๆ เพื่ออะไรและการที่จะรับรู้ว่าการกิจกรรมดังกล่าวประสบผลสำเร็จหรือไม่คงต้องอาศัยการประเมินผล (Evaluation) มาใช้เป็นเครื่องมือที่สำคัญ เช่นเดียวกับการฝึกอบรม (Training) คงต้องมีการประเมินผลการฝึกอบรม (Training Evaluation) เพื่อทราบถึงความสำเร็จในการจัดการฝึกอบรมแต่ละครั้งว่าสามารถทำให้พนักงานมีความรู้ (Skill) ทักษะ (Skill) และปรับทัศนคติ (Attitude) ได้ ตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ นักฝึกอบรมในหน่วยงานต่าง ๆ มักมีการประเมินผลการฝึกอบรมกันเป็นประจำอาจจะ เป็นทั้งระหว่างการฝึกอบรม เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรมและอาจมีการติดตามไปประเมินในการทำงานจริงว่าผู้รับการฝึกอบรมสามารถนำเอาสิ่งที่ได้เรียนไปใช้ในการทำงานได้จริงหรือไม่

ดังนั้นแนวคิดรูปแบบหรือวิธีการประเมินผลการฝึกอบรมที่ใช้อยู่กันในปัจจุบันนี้มีพื้นฐานแนวคิด เทคนิค วิธีการอย่างไรบ้างเป็นสิ่งที่จะนำเสนอต่อไปนี้

เมื่อปี 1950 Donald Kirkpatrick ได้นำเสนอบทความเกี่ยวกับการประเมินผลการฝึกอบรมเป็นครั้งแรกและถือว่าเป็นรากฐานสำคัญในการประเมินผลการฝึกอบรมจนถึงปัจจุบันโดยแนวคิดของเขาได้กำหนดให้การประเมินผลการฝึกอบรมมีด้วยกัน 4 ขั้นตอนกล่าวคือ

1. ก า ร ป ร ะ เ ม ิ น ป ฎ ิ ก ิ ริ ย า (Reaction)

การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) คือ การประเมินเพื่อรับรู้ว่าคุณรับการอบรมมีทัศนคติอย่างไรต่อการจัดฝึกอบรม ในหลักสูตรนั้น ๆ กล่าวคือเป็นการวัดความรู้สึกพึงพอใจชอบหรือไม่ชอบต่อการจัดฝึกอบรมนั่นเองซึ่งถือว่าการประเมินที่ง่ายที่สุดในบรรดา 4 ขั้นตอนในทางปฏิบัติมักทำการประเมินหลังสิ้นสุดการฝึกอบรมซึ่งนิยมใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็น เครื่องมือหลัก โดยมักแจกให้ผู้รับการอบรมประเมิน โดยมีประเด็นต่าง เช่นการสอนของวิทยากร การดูแลอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่จัดฝึกอบรมอาหารเครื่องดื่ม ถ้ามีการเดินทางไป

ต่างจังหวัดก็อาจมีเรื่องที่พักการเดินทางซึ่งการประเมินขั้นตอนนี้ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสำหรับการจัดฝึกอบรมโดยทั่วไปแต่อย่างไรก็ดีสิ่งที่นักฝึกอบรมคงต้องตระหนักว่าการประเมินปฏิกริยาไม่ควร จะรอให้การฝึกอบรมสิ้นสุดเท่านั้นเพราะเหตุว่าถ้าผลออกมาว่ามีระดับความพึงพอใจน้อย ก็ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ แล้วตั้งนั้นสิ่งที่ควรทำคือการประเมินระหว่างการดำเนินการฝึกอบรมควบคู่ไปด้วย เพื่อรับรู้ว่ามีอะไรที่บ่งบอกอาการความไม่ราบรื่นของการฝึกอบรมจะได้ดำเนินการแก้ไขได้ทันก่อนปัญหาจะเกิดซึ่งวิธีการก็คือการสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) หรือสอบถามผู้เข้าอบรมในช่วงพักอย่างไม่เป็นทางการ เป็นต้น

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning)

การประเมินการเรียนรู้คือการวัดว่าผู้รับการอบรมได้มีการเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) หรือมีทัศนคติ (Attitude) อันพึงประสงค์หรือไม่การประเมินขั้นตอนนี้ถือว่ามีค่าสำคัญมากเพราะเหตุว่าเป็นการตอบโจทย์หรือ วัตถุประสงค์ของการจัดฝึกอบรมใน ส่วนของการเรียนรู้ซึ่งถ้ามีการจัดฝึกอบรม เกิดขึ้นแล้วแต่ไม่มีการเรียนรู้เกิดขึ้นหรือไม่อยู่ในระดับ ที่ยอมรับได้ถือ ว่าการฝึกอบรมที่สูญเปล่าเช่นการจัดฝึกอบรมการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์โดยเมื่อ สิ้นสุดการจัดอบรมแล้วมี บางคนยังใช้โปรแกรมไม่ได้ หรือการฝึกอบรมด้านการทำงานเป็นทีม ผู้รับการอบรมยังไม่มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน เป็นทีม ซึ่งในการประเมินส่วนนี้ในปัจจุบันบาง แห่งมักใช้แบบสอบถามโดยมีการให้ผู้ เข้าอบรมตอบว่าหลังการฝึกอบรมแล้วท่านมีความรู้เพิ่มขึ้น หรือไม่โดยอาจมีช่องเปรียบเทียบก่อนและหลังว่ามีคะแนนต่างกันหรือไม่อย่างไรก็ดีถือว่าเป็นวิธี หนึ่งที่ยากและสะดวกผู้เขียนเห็นว่า การวัดการเรียนรู้คงต้องมีเทคนิควิธีที่เหมาะสมกับประเด็น หรือ ประเภทการเรียนรู้ที่เราจะวัด เช่นวัดความรู้ (Knowledge) คงต้องมีการทดสอบ (Test) การวัดทักษะ (Skill) คงต้องให้ทดลองปฏิบัติจริง แต่ที่ยากที่สุดคือทัศนคติ (Attitude) ซึ่งอาจใช้การสังเกต พฤติกรรมและสัมภาษณ์ประกอบ

3. การประเมินพฤติกรรม (Behavior)

การประเมินพฤติกรรมหรือนักวิชาการบางท่านเรียกว่า Job behavior เกี่ยวข้อง กับการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการประเมิน ที่จะทราบว่า การฝึกอบรมที่จัดขึ้นสามารถทำให้ พนักงานทำงานได้ดีขึ้นหรือลดความบกพร่องใน งานได้หรือไม่บางครั้งมักเรียกการประเมินขั้นตอนนี้ว่าการติดตามผลการฝึกอบรมซึ่งนักฝึ ก อบรม คงต้องมีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อที่จะระบุให้ชัดว่าการฝึกอบรมหลักสูตรไหนควรมีการติดตามผล เนื่องจากในบาง องค์กรมีการจัด โครงการฝึกอบรมจำนวนมากในแต่ละปีทำให้การติดตามผลการ ฝึกอบรมทุกโครงการเป็นไปได้ยากแต่อย่างไรก็ดีการติดตามผลการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพคง ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต้นสังกัดผู้รับการฝึกอบรมในการให้ข้อมูลผลการปฏิบัติงาน

ในงานที่ใช้ความสามารถอันเนื่องมาจากการฝึกอบรมหรือบางครั้งอาจต้องมีการขอข้อมูลหรือความเห็นจากหน่วยงานหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้องกับงานของผู้เข้าอบรม เช่น ในหลักสูตรด้านการบริการ อาจมีการสอบถามลูกค้าว่าพฤติกรรมบริการของพนักงานเป็นเช่นไร เป็นต้น

4. การประเมินผลลัพธ์ (Results)

ตามแนวคิดของ Kirkpatrick เห็นว่าการประเมินที่ยากที่สุดและเป็นการประเมินที่ทำให้ทราบว่าการอบรมแต่ละครั้งส่งผลได้อย่างไรต่อองค์กรบ้างคือการประเมินผลลัพธ์ (Results) ซึ่งหมายถึงผลลัพธ์แก่องค์กรจากการฝึกอบรมนั่นเอง การประเมินในขั้นตอนนี้เช่นอาจมีการวัดผลผลิตที่เพิ่มขึ้น (Productivity) เช่น จำนวนสินค้าที่ผลิตได้เพิ่มขึ้น จำนวนของเสียที่ลดลง ยอดขายที่เพิ่มขึ้นหรือความพึงพอใจของลูกค้าต่อการบริการที่เพิ่มขึ้น เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามการที่จะระบุให้ชี้ชัดลงเป็นว่าผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการอบรม หลักสูตรใดบ้างนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในการตัดสินใจเนื่องจากอาจมี ปัจจัยอื่น ๆ ที่ร่วมอยู่ด้วยดังนั้นการประเมินขั้นตอนนี้ยังคงยากต่อการนำมาใช้ปฏิบัติจริงโดยในปัจจุบัน ได้มีการนำแนวคิดการประเมินผลที่เรียกว่า การประเมินความคุ้มค่าในการลงทุน (Return on Investment) หรือเรียกย่อ ROI มาใช้โดย Jack Phillips ซึ่งได้รับความสนใจกันอยู่ในขณะนี้การประเมินผลการฝึกอบรม (Training Evaluation) ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายในวงจรการฝึกอบรม (Training Cycle) ซึ่งเริ่มจากการวิเคราะห์ความจำเป็นในการฝึกอบรม (Training Needs Assessment) การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objective) การออกแบบหลักสูตร (Course Design) และการดำเนินการฝึกอบรม (Training Conduct) ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยย้อนกลับที่สำคัญและเป็นการวัดความสำเร็จในการฝึกอบรม ทรัพยากรบุคคลในองค์กรแต่อย่างไรก็ตามนักฝึกอบรมคงต้องมีความเข้าใจว่าการประเมินที่ทำอยู่เป็นขั้นตอนใด และควรเลือกใช้เครื่องมือหรือวิธีใดในการประเมินจึงจะเหมาะสม (อำนาจ วัฒนจินดา, 2558, น. 2)

2.5 แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.5.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการที่มุ่งเน้นให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหาของตนเอง ในกิจกรรมการพัฒนา เน้นการมีส่วนร่วมการเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน การให้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน ในการแก้ปัญหามสผสานกับวิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนตามผลการปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนไปสัมพันธ์กับเรื่องการสร้างประชาธิปไตยทางการเมือง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเติบโตตามคำว่า “พัฒนา” รัฐบาลนำไปใช้ในสถานการณ์มีส่วนร่วม ส่วนความหมายของการมีส่วนร่วมอย่างกว้าง ๆ เช่น การมีส่วนช่วยเหลือโดยสมัครใจ การให้ประชาชนเข้าร่วมกับกระบวนการ

วันชัย วัฒนศัพท์ (2543, น. 43 - 45) แท้จริงแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจจะไม่สามารถกระทำได้ในทุก ๆ ประเด็น ดังนั้นจึงมีแนวทางทั่ว ๆ ไปบางประการเกี่ยวกับประเด็นที่ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่

1. การตัดสินใจและผลกระทบที่สำคัญ
2. การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อบางคนมากกว่าคนอื่น
3. การตัดสินใจจะมีผลกระทบต่อประโยชน์ของบางคนหรือกลุ่มคนที่มีอยู่เดิม
4. การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีความขัดแย้งอยู่ก่อนแล้ว
5. ความจำเป็นเพื่อให้มีการสนับสนุนต่อผลการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมของประชาชนปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (2525 - 2529) เป็นต้นมาและรัฐบาลได้ใช้การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการของรัฐ โดยที่คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมมีจำนวนมากแต่ก็ไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้ในแง่ของการเมืองการปกครองที่เห็นว่าการเข้ามามีมีส่วนร่วมของชาวชนบทเป็นกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่าย และยังอาจเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่แต่ละคนมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องหรือสนใจเป็นเรื่อง ๆ ไป ข้อสำคัญกิจกรรมเหล่านี้จะต้องสัมพันธ์กับปัญหาความต้องการของชาวบ้าน (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551, น. 5)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสากลที่อารยประเทศให้ความสำคัญ การส่งเสริมการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขและเป็นกุญแจดอกสำคัญของความสำเร็จของการพัฒนาระบบราชการให้สามารถตอบสนองความต้องการและเอื้อต่อประโยชน์สุขของประชาชนตามหลักธรรมาภิบาลที่รัฐเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนรับรู้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ เพื่อสร้างความโปร่งใสการประเมินองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ระบุแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ประการด้วยกัน 1) การมีส่วนร่วมเป็นสิทธิและเป็นเอกสิทธิของบุคคล 2) การมีส่วนร่วมคือการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นผลรวมของข้อผูกมัดของแต่ละบุคคลซึ่งแสดงออกในรูปของ

พฤติกรรมร่วมและผลประโยชน์ร่วม บนพื้นฐานความเชื่อ 3) การมีส่วนร่วมคือส่วนสำคัญของกระบวนการบริหารการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมถูกดำเนินการใน 2 บริบท คือ ประการแรกนักบริหารต้องทำในสิ่งที่ประชาชนมุ่งหวัง ประการสองโครงการพัฒนาต้องให้ประชาชนรับรู้ เข้าใจ รู้ถึงทรัพยากรและประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับโครงการและ 4) การมีส่วนร่วมคือการชี้วัดการพัฒนาชนบท ยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับพื้นฐานขึ้นเท่าใดก็แสดงว่าผลประโยชน์จะตกเป็นของประชาชนมากขึ้นเท่านั้น (พรณิถีย์ นิติโรจน์, 2557, น. 15)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาเพราะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความศรัทธาในตัวเอง เกิดความเชื่อมั่นในตนเองและความรู้สึกเป็นเจ้าของ ซึ่งการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน จะนำไปสู่ความสำเร็จและมีประสิทธิภาพได้ด้วยการให้ประชาชนมีโอกาสบริหารงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง (ภาณุพงศ์ ภูโต, 2551, น. 38) สาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ริเริ่ม พิจารณาตัดสินใจ วางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมรับผิดชอบและติดตามผลในเรื่องอันมีผลกระทบต่อตัวประชาชน (ภาณุพงศ์ ภูโต, 2551, น. 38)

สมศักดิ์ ภูหาสวรรค์เวช (2557, น. 84 - 92) ได้ศึกษาการส่งเสริมการเรียนรู้การทำเกษตรยั่งยืนแบบมีส่วนร่วมของเยาวชนและเกษตรกร ตำบลเกาะโพธิ์ อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก พบว่าการใช้สื่อในการส่งเสริมการเรียนรู้ คือ แผ่นพับและโปสเตอร์ การใช้สื่อในการส่งเสริมการเรียนรู้ คือ แผ่นพับและโปสเตอร์ จากการวิจัยพบว่าด้วยแผ่นพับและโปสเตอร์ด้วยรูปแบบของการนำเสนอข้อมูล ขนาดกระดาษ รูปแบบเนื้อหา รูปแบบตัวอักษร ขนาดตัวหนังสือ สี รูปภาพประกอบที่เหมาะสมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และมีกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ คือ การทำกิจกรรมกลุ่ม 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ “ลดขนาดผลิตภัณฑ์ถุงปุ๋ยเพื่อขยายฐานลูกค้า” 2) กลุ่มเห็ดฟาง “การบริหารจัดการกลุ่มเห็ดเพื่อความมั่นคงที่ยั่งยืน” 3) กลุ่มไม้กวาดดอกหญ้า “ไม้กวาดดอกหญ้าด้ามพลาสติกสร้างรายได้ที่ยั่งยืน” 4) กลุ่มผักกางมุ้ง สปก. “ผักปลอดสารพิษ” 5) กลุ่มศูนย์ข้าวชุมชน “แปลงสาธิตพัฒนาพันธุ์ข้าว” และการจัดงานวันเกษตรยั่งยืนของชุมชนทำให้ผู้เรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหากิจกรรมกลุ่มชัดเจนขึ้น

ภาณุพงศ์ ภูโต (2551, น. 129 - 142) ได้ศึกษาเรื่องการใช้สื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาสมอคอน อ.ท่าม่วง ต.เขาสมอคอน จ.ลพบุรี โดยการจัดทำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโดยมีส่วนร่วมของประชาชนทุกฝ่าย สื่อสารข้อมูลความรู้สู่ประชาชนในพื้นที่ผ่านวิทยุชุมชนของทหาร FM เพื่อเผยแพร่ข่าวสาร 4 ด้าน ฝ่ายเกษตร ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายสาธารณสุข ฝ่ายธรรมมะ เผยแพร่ความเพื่อแก้ไขปัญหาท้องถิ่น การส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านส่งเสริมอาชีพ วัฒนธรรมหรืออื่น ๆ ผลจากการดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งเป็น

3 ระดับ ระดับผู้บริหาร ระดับผู้ดำเนินการ ระดับผู้ฟัง ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความพอใจ ศรัทธา รักในการสื่อสารข้อมูลของศูนย์ฯ ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมคิด ร่วมทำมากขึ้นร่วมสนับสนุนข้อมูลมากขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เกิดการพัฒนาของท้องถิ่น

ลินิน พูนผล (2557) ได้ศึกษา การสร้างบุคคลต้นแบบในการจัดการมูลฝอยโดยอาศัยแรงจูงใจให้แกนนำชุมชนมีส่วนร่วม ชุมชนสามัคคีธรรม เทศบาล ตำบลด่านขุนทด อำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา กระบวนการดำเนินงานสร้างแรงจูงใจตามแนวคิดลำดับขั้นความต้องการมนุษย์ ของมาสโลว์ (Maslow) ใช้เทคนิคกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้กระบวนการ (AIC) ผลการวิจัยพบว่าสามารถสร้างผู้นำชุมชนที่มีความรู้ การปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการจัดการมูลฝอยเพิ่มขึ้น และช่วยให้ปริมาณมูลฝอยลดลง

การอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพร ชนเผ่าปกากะญอ ต.ห้วยปูลิง อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์ภูมิปัญญาสมุนไพรที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนซึ่งได้รวบรวมข้อมูลผ่านกระบวนการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีที่มาจากความต้องการของชุมชนที่จะพลิกฟื้นความรู้ พัฒนาความรู้และสามารถจัดการความรู้ท้องถิ่น สร้างกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นหลัง กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกันฟื้นฟูภูมิปัญญาสมุนไพรผ่านกระบวนการวิจัยในการพูดคุยแลกเปลี่ยน ระดมสมอง การสำรวจข้อมูล การสัมภาษณ์ ประชุมเรียนรู้เพื่อสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมผลปรากฏสามารถ 1) รวบรวมชุดความรู้สมุนไพรเพื่อถ่ายทอดการนำสมุนไพรไปขยายความรู้ 2) ใช้ประโยชน์จากการสนับสนุนกลุ่มสมุนไพรในชุมชนที่ประกอบด้วยสมาชิกหลากหลาย เด็กและกลุ่มผู้รู้ เพราะปลูกขยายพันธุ์และมีการสร้างกติกากในการใช้ประโยชน์และจำหน่ายและ 3) สร้างพื้นที่ถ่ายทอดชุดความรู้ของชุมชนตนเองและสร้างความตระหนักในคุณค่าสมุนไพรและชุมชนบ้านเกิด

2.5.2 สรุปแนวคิดการมีส่วนร่วม

งานวิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สีนวลสมุนไพร เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นพัฒนาท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการท้องถิ่น จึงใช้รูปแบบวิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ประชาชน นักวิชาการ องค์กรของรัฐ องค์กรเอกชนในท้องถิ่นได้ร่วมกำหนดวิธีการพัฒนาชุมชนต้นแบบฯ การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของชุมชนต้นแบบ การกำหนดหลักสูตรการพัฒนา เนื้อหาชุดความรู้ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยกำหนดให้เนื้อหาสัมพันธ์กับพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นเพื่อการรักษาโรคที่พบในท้องถิ่น อีกทั้งการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบฯจะทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เกิดความรัก ห่วงแหนง ความตระหนักถึงคุณค่าภูมิปัญญาพืชสมุนไพรที่ต้องการที่จะอนุรักษ์ให้คงอยู่

2.6 แนวคิดการสอนแบบพุทธลีลาการสอน

2.6.1 ความหมายของพุทธลีลาการสอน

พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต (2546, น. 1) กล่าวถึง ลีลาการสอน หรือ พุทธลีลา ในการสอน หรือ เทศนาวิธี 4 (การสอนของพระพุทธเจ้า แต่ละครั้งแม้ที่เป็นเพียงการสนทนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะพิเศษก็จะดำเนิน ไปอย่างสำเร็จผลดี โดยมีองค์ประกอบที่เป็น คุณลักษณะ 4 ประการ (The Buddha's style or manner of teaching)

1. สันทัสสนา ซึ่งแจ้งให้เห็นชัดคือ จะสอนอะไร ก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบาย และแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นจริงเห็นจัง ดังจูงมือไปดูเห็นกับตา (Elucidation and Verification)

2. สมาทปนา (ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็ แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญ จนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ (Incitement to take upon oneself; inspiration towards the Goal)

3. สมุตเตชนา (เร้าใจให้อาจหาญแก่วอกฉ่ำ คือ ปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิด ความอุตสาหะ มีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้อำนาจสำเร็จได้ สู้งานไม่หวั่นระย่อไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก (Urging ; Encouragement ; Animation ; Filling with Enthusiasm)

4. สัมปหังสนา (ปลอบขโสมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื่นเบิกบาน โดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป ทำให้ ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ (Gladdening; Exhilaration; Filling with Delight and Joy)

อรรถกถาซึ่งแจ้งเพิ่มเติมว่า ข้อ 1 ปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว ข้อ 2 ปลด เปลื้องความประมาท ข้อ 3 ปลดเปลื้องความอึดคร้าน ข้อ 4 สัมฤทธิ์ การปฏิบัติ จำ 4 ข้อนี้สั้น ๆ ว่า ชี้ให้ชัดเจนชวนให้ปฏิบัติ เร้าให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ลวกฉ่ำร่าเริง (พระพรหม คุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2546, น. 1)

2.6.2 สรุปแนวคิดพุทธลีลาการสอน

การพัฒนาเยาวชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สิรินวล สมุนไพร เป็นนวัตกรรมการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเยาวชนต้นแบบด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืช สมุนไพร มุ่งเน้นสอนให้เยาวชนเป็นต้นแบบกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชน ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง ใช้ทักษะการสอนเป็นลีลาเฉพาะเพราะให้เกิดความแตกต่าง น่าสนใจ วิจัยนี้จึงนำหลักพุทธธรรม พุทธวิธี 4 หรือพุทธลีลาการสอนมาประยุกต์ใช้ พุทธลีลาการสอน หมายถึงลีลาการสอนตามหลัก พุทธธรรม ที่เรียกว่า พุทธลีลาการสอน 4 ประการ ดังนี้

1. ชี้ให้ชัด หมายถึง การสอนที่มีการจำแนก แยกแยะ อธิบาย และแสดงผลให้ชัดเจนจนผู้เรียนเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริง
2. ชวนให้ปฏิบัติ หมายถึง เป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติ และ ฝึกหัดทำจนกระทั่งผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีเห็นคุณประโยชน์ เห็นหนทางก้าวหน้า และชื่นชอบที่จะนำไปปฏิบัติหรือนำไปใช้
3. เราให้กล้า หมายถึง เป็นการสอนที่เร้าใจให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้น เกิดความมั่นใจที่จะทำงานให้สำเร็จ โดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค หรือความลำบาก
4. ปลุกให้เร้าแรง หมายถึง การสอนให้ผู้เรียนมีความสุขสนุกสนาน ไม่เครียด

2.7 แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.7.1 ความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549, น. 52) กล่าวถึงความเป็นมาของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) ไว้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแนวคิด และแนวทางดังกล่าวแก่พสกนิกรชาวไทยมาอย่างต่อเนื่อง แต่การนำแนวทางดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ ยังมีอยู่ในวงจำกัดขณะที่ประเทศเริ่มทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมตามกระแสโลกาภิวัตน์ และระบบตลาดเสรีมากยิ่งขึ้นผลของการพัฒนาที่ไม่สมดุล และไม่มีเสถียรภาพส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในกว้างการพัฒนาไม่คำนึงถึงความเหมาะสมของ แต่ละองค์กรภูมิสังคมของประเทศ หรือความไม่พร้อมของคนในระบบการหวังพึ่งพิงความรู้เงินลงทุน หรือตลาดภายนอกประเทศมากเกินไปโดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานของคนในประเทศให้ความมั่นคง และเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อให้สามารถรับความเสี่ยงจากความผันผวน ของปัจจัยภายใน และภายนอกปัญหาซึ่งทับถมมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ และสังคมให้ก่อเกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายทุนกระจายความเจริญกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคน และเชิงพื้นที่เกิดปัญหาทางสังคมความขัดแย้งทางศีลธรรมความเสื่อมสลายทางวัฒนธรรมที่ดีของสังคมไทยตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนำมาสู่วิกฤติครั้งใหญ่ของประเทศ

2.7.2 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย ได้กล่าวถึงความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจแบบพอเพียงไว้ว่าเป็นความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายตามฐานะมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนรายจ่ายเกินรายรับรู้จักเก็บออมรู้จักเลือกซื้อสินค้าที่ผลิตในท้องถิ่นมีการผลิตเพื่อให้พอมีพอกินในครอบครัวชุมชนเหลือจากการบริโภคจึงนำไปจำหน่ายรู้จักการรวมกลุ่มสหกรณ์เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน และสมาชิกในกลุ่ม

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก และภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินงานทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

คำนิยามเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วย 3 คุณลักษณะที่เป็นห่วงสอหรือประสานกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นเช่น การผลิต และการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

นอกจากคุณลักษณะ 3 ห่วงดังกล่าวแล้วสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การกำหนดเงื่อนไขไว้ 2 ประการเพื่อการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานนั้น คือ เงื่อนไขต่อไปนี้

1. เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
2. เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

สรุปได้ว่าแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ แนวทางการดำรงชีวิต และปฏิบัติตนให้สมดุลไม่มากไปไม่น้อยไป และพร้อมต่อการยอมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสิ่งแวดลอมสังคม และวัฒนธรรมซึ่งหลักปฏิบัติต้องคำนึงถึงความพอเพียงใน 5 ด้าน ดังนี้ 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่มากเกินไป และไม่น้อยเกินไปไม่ทำอะไรสุดโต่งซึ่งต้องไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่นสามารถแบ่งคุณลักษณะความพอประมาณตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ พอเหมาะกับสภาพของตน และพอควรกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ / สังคม (ไม่โลภจนเบียดเบียนตัวเอง/ผู้อื่น/ทำลายสิ่งแวดล้อม) 2) ความมีเหตุผล หมายถึง เหตุผลในการทำ หรือปฏิบัติโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบสามารถแบ่งคุณลักษณะความมีเหตุผลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ ไม่ประมาท (รอบรู้/มีสติ) รู้สาเหตุ – ทำไมรู้ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และรู้ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับกัลป์ผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่

คาดว่าจะเกิดขึ้นทั้งใกล้ และไกลสามารถแบ่งคุณลักษณะการมีภูมิคุ้มกันที่ดีตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้ คือ สุขภาพดีพร้อมรับความเสี่ยงต่าง ๆ (วางแผน/เงินออม/ประกัน) ทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น/สังคม และเรียนรู้/พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4) ความรู้ คือ ความรอบรู้ในสิ่งที่จะทำอย่างถ่องแท้ และรอบด้านความรอบคอบที่จำความรู้มาพิจารณาให้เหมาะกับกาลเทศะความระมัดระวังในการใช้ความรู้ในวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ทำอย่างรอบด้าน 5) คุณธรรม หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริตมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิตรู้จักการแบ่งปันไม่โลภและไม่ตระหนี่

2.7.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.7.3.1 หลักพิจารณาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักพิจารณาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่ามีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วนดังนี้

1. กรอบแนวคิดเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤตเพื่อความมั่นคง และความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. คำนิยามความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กันดังนี้

3.1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอ-เพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

3.3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ และไกล

4. เงื่อนไขการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานกล่าวคือ

4.1) เงื่อนไขความรู้ประกอบด้วยความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้านความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2) เงื่อนไขคุณธรรมต้องเสริมสร้างประกอบด้วยความตระหนักในคุณธรรมมีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทนมีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. แนวทางปฏิบัติ และผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งด้านเศรษฐกิจสังคมสิ่งแวดล้อมความรู้ และเทคโนโลยี

2.7.4 รูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงมี 2 รูปแบบ คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่โลภมาก และไม่เบียดเบียนคนอื่น
2. เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า คือ การแลกเปลี่ยนร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้ส่วนรวมได้ประโยชน์ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน และสังคมให้เจริญอย่างยั่งยืน

2.7.5 องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ องค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงจากการพิจารณาแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ว่ามีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. พึ่งพาตนเอง (อดตาหืออดตาโนนาโ) ช่วยเหลือให้ช่วยตัวเองได้ไม่รอรับความช่วยเหลือจากรัฐอยู่เสมอใช้ความสามารถของตัวเอง เช่น ขุดสระน้ำ และปลูกพืชผสมผสานเป็นต้นระยะแรกเน้นอาหารพื้นบ้านของไทย ได้แก่ ข้าวปลาผักผลไม้ไถ่พยายามปลูกทุกอย่างให้พอกินพออยู่วิธีการง่าย ๆ ลดค่าใช้จ่ายไม่จำเป็นต้องให้เหลือน้อยที่สุด เช่น พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ปศุสัตว์ที่ราคาแพงพยายามใช้ของพื้นเมือง และใช้ระบบปลูกพืชระบบหมุนเวียน หรือระบบอินทรีย์แทน
2. พอประมาณค่อย ๆ ทำตามกำลังกำลังทุนค่อยเป็นค่อยไปจากงานเล็ก ๆ ไม่มากไม่น้อยเกินไปด้วยวิธีการที่ง่าย ๆ ไม่สลับซับซ้อนไม่ต้องใช้ปัจจัยการผลิตที่ราคาสูง เช่น สารเคมีเชื้อเพลิงปิโตรเลียมหากจะกู้เงินมาลงทุนก็ให้ใช้ในสิ่งที่มีผลตอบแทนแน่นอนไม่นำไปใช้ซื้อวัสดุที่ไม่เกี่ยวกับการผลิตโดยตรงเมื่อกิจการพื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญโดยลำดับต่อไป
3. เติบโตอย่างยั่งยืน (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่ประพฤติดินให้สบายเกินไปลำบากเกินไป ความพอดีไม่ให้พึ่งพาอาหาร หรือผลิตผลเป็นอย่างหนึ่งอย่างใดอย่างเดียวให้ปลูกเลี้ยงผสมผสานหลายอย่างเป็นการกระจายทุนกระจายแรงงานมีงานทำตามกำลังตลอดปีมีอาหารกระจายตลอดปีถ้า

ผลิตผลเหลือก็นำไปจำหน่าย หรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน หรือนำเงินไปซื้อปัจจัยที่จำเป็นอย่างอื่น แต่ผลิตเองไม่ได้ เช่น เลือฝ้ายรักษาโรคให้ไ้ตลอดปี และให้เกิดการสมดุลไม่สุดโต่งอย่างใดอย่างหนึ่งการปลูกพืชหลายชนิด เช่น ข้าว ผัก สมุนไพร พืชยืนต้น เช่น ถั่วฝักยาว มะละกอ มะม่วง มะรุม ชะอม มะพร้าว เป็นต้น ในสระน้ำเลี้ยงปลาปลูกผัก เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด เป็นต้น ใกล้บ้านเลี้ยงไก่ เป็นต้น ซึ่งเป็น การเดินสายกลาง

4. มีภูมิคุ้มกันน้ำ คือ ชีวิตเพื่อเพิ่ม และประทั้งผลผลิต และอาหารหากไม่มีน้ำจากระบบชลประทานควรขุดสระน้ำในไร่นา หรือมีแหล่งน้ำสำรองเพื่อปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์ได้หลายอย่าง และถ้ามีอากาศแห้งแล้งในฤดูฝนก็ใช้น้ำจากสระ หรือแหล่งน้ำมารดพืชได้พืชอายุสั้น หรือ พืชล้มลุกอาจเสียหายบ้างแต่พืชยืนต้นจะไม่ตาย เช่น มะรุม กระถิน แคชะอม มะม่วง มะพร้าวจะไม่เสียหาย และเป็นรายได้พอประทังทดแทนไปได้ปลาในสระก็ใช้เป็นอาหารได้จนกว่าจะผ่านช่วงแล้งบางฤดูน้ำภายนอกจะมากพืชบางอย่างอาจเสียหายแต่พืชยืนต้นจะไม่ตาย แต่ถ้าเป็นแปลงที่มีคันดินรอบก็อาจป้องกันน้ำท่วมได้แต่ต้องพยายามสูบน้ำออกเสมอเมื่อน้ำลดลงก็อาจปลูกพืชอายุสั้นได้ โดยอาศัยน้ำที่อยู่ในสระริมสระน้ำ หรือทางลาดชันควรปลูกแฝกเพื่อลดการชะล้างพังทลายของดิน การปลูกพืชผสมผสานหลายอย่างจะทำให้โรคแมลงศัตรูพืช และความเสียหายจากธรรมชาติน้อยลงมากเพราะมีภูมิคุ้มกันซึ่งกัน และกัน

5. มีเหตุมีผลการที่มีกิจกรรมหลายอย่างทำให้ต้องใช้ความรู้สติปัญญาพิจารณาตามเหตุตามผลก่อนจะดำเนินการใด ๆ เช่น ควรจะปลูกพืชอายุสั้นชนิดใดเมื่อใดก็ต้องพิจารณาตามความเหมาะสมของฤดูกาลความต้องการของตลาดฤดูฝนควรปลูกข้าวโดยอาศัยน้ำฝนแต่ถ้าฝนแล้งในช่วงฤดูปลูกก็ใช้น้ำจากสระมารดข้าวให้พอประทังชีวิตผ่านช่วงฝนแล้งในฤดูแล้งไม่ควรใช้น้ำในสระปลูกข้าวนาปรังเพราะใช้น้ำมากควรปลูกพืชล้มลุกที่อายุสั้นใช้น้ำน้อย และราคาดี เช่น ผักถั่ว ผักสด ข้าวโพด ผักสด หรือดอกไม้ เป็นต้น หากอยู่ใกล้ป่าควรฟันฟืน หรือปลูกป่าโดยปล่อยให้พื้นตัวเองไม่รังแกป่าไม่ตัดต้นไม้จันทน์ยืนอย่างปกเปิดอกป่า และดินเมื่อปลูกป่าควรใช้พืชท้องถิ่น และปลูกไม้ยืนต้นที่มีดอกบนภูเขาเพื่อให้เมล็ดพันธุ์แพร่กระจายรวดเร็วควรรับความรู้ใหม่ ๆ จากคำแนะนำของผู้รู้ หรือข้าราชการการจะลงทุนกู้เงินก็ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ

6. เป็นคนดีต้องมีศีลธรรมจริยธรรมซื่อสัตย์สุจริตขยันอดทนมีความเพียรประหยัดลดเว้นอบายมุขทุกประเภท (เหล้า หายยาเสพติด ฯลฯ) ทำหน้าที่ของคนให้ดีที่สุด (ต่อครอบครัว และต่อเพื่อนบ้าน) ใจเย็นไม่พุดมากฟังคนอื่นบ้างอย่าทะเลาะกันอย่าทำให้เพื่อนบ้านเดือดร้อนรักษาธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกต้นไม้ลดการตัดต้นไม้การก่อขยะการเผาขยะ และลดการทำน้ำเสียเป็นต้น เปลี่ยนผลิตผลซึ่งกัน และกันเมื่ออาชีพก้าวหน้าขึ้นต้องรวมกลุ่มกันพบปะกันบ่อยช่วยเหลือกันด้านความรู้เทคโนโลยีร่วมกันสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต เช่น แหล่งน้ำ

เส้นทางคมนาคมของชุมชนเมื่อกิจกรรมก้าวหน้าขึ้นก็รวมกลุ่มในรูปสหกรณ์ชุมชนจัดหาเงินทุน พันธุ์พืชปัจจัยการผลิตธนาคารข้าวธนาคารโคกระบือโรงสีข้าวปัจจัยที่จำเป็นแก่การครองชีพ เช่น อาหารเครื่องนุ่งห่มของใช้อื่น ๆ ที่ผลิตเองไม่ได้ขั้นต่อไปก็ร่วมมือกันในด้านสวัสดิการต่าง ๆ เช่น การศึกษาการสาธารณสุข และความปลอดภัยของชีวิต และทรัพย์สิน เป็นต้น

แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงว่ามืองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรกเป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดถือหลักการที่ว่า “คนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งเน้นการผลิตพืชผลให้เพียงพอับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรกเมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้าเป็นอันดับรองลงมาผลผลิตส่วนเกินที่ออกสู่ตลาดก็จะเป็นกำไรของเกษตรกรในสภาพการณ์ เช่นนี้เกษตรกรจะกลายเป็นผู้กำหนด หรือเป็นผู้กระทำต่อตลาดแทนที่ว่าตลาดจะเป็นตัวกระทำ หรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกรดัง เช่น ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ และหลักใหญ่สำคัญยิ่ง คือ การลดค่าใช้จ่ายโดยการสร้างสิ่งอุปโภคบริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าวน้ำปลาไก่ไม้ผลพืชผัก ฯลฯ ประการที่สองเศรษฐกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านทั้งนี้กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสานหัตถกรรมการแปรรูปอาหารการทำธุรกิจค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็ง และมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้วเกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้นรวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุก ๆ ด้านเมื่อเป็น เช่นนี้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตไปได้อย่างมีเสถียรภาพซึ่งหมายความว่าเศรษฐกิจสามารถขยายตัวไปพร้อม ๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นประการที่สามเศรษฐกิจแบบพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของการมีความเมตตาความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จประโยชน์ที่เกิดขึ้นจึงมีได้ หมายถึง รายได้ แต่เพียงมิติเดียวหาก แต่ยักรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันครอบครัว สถาบันชุมชนความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป

2.7.6 แนวทางปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สุเมธ ตันติเวชกุล (2552, น. 16) ได้เรียบเรียงแนวทางปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้

1. ยึดความประหยัดตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจังดังพระราชดำรัสว่าความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง
2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริตแม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตามดังพระราชดำรัสที่ว่าความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ
3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่าความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้นหมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น
4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญพระราชดำรัสตอนหนึ่ง ที่ให้ความชัดเจนว่าสิ่งที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเองเพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุขพอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่ง และขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง
5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไปทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการ โดยปราศจากละอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่าพยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่นพยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอพยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้่องงามสมบูรณ์ขึ้น

2.7.7 ปัจจัยที่มีผลต่อเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

1. ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต
2. ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญา และความรอบคอบ

3. ในการนำหลักแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้นั้นจะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

2.7.8 แนวคิดของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในธุรกิจโดยนำเสนอกรอบความคิดของ บรรษัทภิบาลโดยประยุกต์จริยธรรมธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการป้องกันการกอบโกยผลประโยชน์ ของผู้บริหาร และวิเคราะห์ว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางโดยครอบคลุม ธุรกิจ และเชื่อมโยงหลักธรรมาภิบาล และจริยธรรมได้อย่างดี

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางเลือกที่จะทำ ให้เกิดการพัฒนามนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวมโดยเชื่อมโยงหลักเศรษฐกิจพอเพียงในส่วน ของการสร้างภูมิคุ้มกันต่อความเสี่ยงทั้งนี้วิเคราะห์ว่าความชะล่าใจในการมองว่าเศรษฐกิจจะมี แต่ ขาดขึ้นทำให้เกิดความไม่รอบคอบ และขาดการระมัดระวังเท่าที่ควรจึงควรประยุกต์ใช้เครื่องมือ บริหารความเสี่ยงอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพการประยุกต์แนวคิดเรื่องความพอเพียงควรมี ความยืดหยุ่นพอสมควรเพื่อให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันไปของ แต่ละท้องถิ่น และประเภทของอุตสาหกรรม

สุเมธ ตันติเวชกุล (2548, น. 117) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับ สังคม แต่ละระดับไว้ดังต่อไปนี้

1. ระดับบุคคล หรือครอบครัวสามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน 5 ด้าน คือ จิตใจ สังคม เทคโนโลยีทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจรู้จักคำว่า “พอ” และไม่เบียดเบียน ผู้อื่นพยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง และความชำนาญมีความสุข และความพอใจ กับชีวิตที่พอเพียงยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

2. ระดับชุมชนประกอบด้วยบุคคล/ครอบครัวที่มีความพอเพียงแล้วรวมกลุ่มทำ ประโยชน์เพื่อส่วนรวมโดยอาศัยภูมิปัญญาความสามารถของตน และชุมชนมีความเอื้ออาทรระหว่าง สมาชิกชุมชนทำให้เกิดพลังทางสังคมพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ระดับ

3. รัฐ หรือระดับประเทศประกอบด้วยสังคมต่าง ๆ ที่เข้มแข็งชุมชน หรือสังคม หลาย ๆ แห่งร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง และพร้อมก่อนจึงค่อย ๆ ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศให้เจริญขึ้นเป็นลำดับ ๆ ต่อไป

โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าทุกคนให้ความสำคัญกับกระแสโลกาภิวัตน์ว่าเป็นสิ่งที่เราต้องเรียนรู้วิธีการที่จะจัดการกับกระแสดังกล่าว และต้องฉลาดพอที่จะใช้ผลของสถานการณ์ดังกล่าวให้เป็นประโยชน์เพื่อให้เราสามารถอยู่รอดได้พร้อม ๆ ไปด้วยการรู้จักเตรียมความพร้อม และสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมให้เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง และรู้จักเลือกสิ่งต่าง ๆ มาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งในทางปฏิบัติคือ เราสามารถนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างผลกระทบในแง่บวกที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชน และกระแสโลกาภิวัตน์ หรือนำมาใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบในแง่ลบได้ดังนี้

1. เพิ่มความรู้ และขีดความสามารถของคนในชุมชนให้รู้จักตนเองมีศักยภาพการเรียนรู้ และรู้จักทุนทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนตนเองในระดับที่สามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่ตนมีอยู่ให้สามารถทำความเข้าใจผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงให้เกิดปัญญาความรู้ คือ รู้เขารู้เราทั้งในระดับตนเองครอบครัวชุมชนประเทศชาติ และระดับ โลกเพื่อจะผลักดันให้เกิดการเตรียมความพร้อมและรู้จักเลือกใช้ประโยชน์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ในกระแสโลกาภิวัตน์ได้เป็นอย่างดี

2. สนับสนุนให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีขึ้นในระดับต่าง ๆ ทั้งในระดับการจัดการชีวิตตนเองจัดการภายในครอบครัวจัดการภายในชุมชน และวิสาหกิจระดับต่าง ๆ โดยอาจเริ่มต้นจากการส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสการจัดทำบัญชีที่ดีการมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นการปฏิบัติที่เป็นธรรมต่อทุกฝ่าย และการสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายทางการผลิตและการค้าขายรวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีต่าง ๆ ด้วย

3. ใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่เป็นองค์รวมเพื่อความสมดุล และยั่งยืน หรือเป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อม และมุ่งรักษาความสมดุลของการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการใช้ทุน 3 ด้านอย่างสมดุลกัน ได้แก่ ทุนทางสังคมทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากร โดย แต่ละท้องถิ่นแม้จะมีวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการที่ต่างกันไปตามลักษณะของสาเหตุ และบริบทของ แต่ละท้องถิ่นแต่ก็สามารถสร้างเครือข่ายแห่งความร่วมมือเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันรวมทั้งเชื่อมโยงผลประโยชน์ระดับท้องถิ่น และผลประโยชน์ระดับชาติเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนร่วมกันต่อไปได้

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่าจะเห็นได้ชัดว่าพระราชดำริดังกล่าวนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องของเศรษฐกิจ หรือ ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์แต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และการตัดสินใจที่สามารถประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตได้ทุกระดับตั้งแต่ปัจเจกบุคคลครอบครัวชุมชน โครงการต่าง ๆ ภาครัฐกิจ ประเทศชาติตลอดจนโลกทั้งโลกในระดับที่ง่ายที่สุด คือ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทุกคนส่วนในระดับที่ซับซ้อนกว่านั้น คือ ใช้ในการประกาศพันธกิจของประเทศแนวทางดังกล่าวมีความหมายว่าวิชาเศรษฐศาสตร์ หรือวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ ไม่ควรจะถูกแยกออกจากเรื่องพื้นฐานที่มีความสำคัญยิ่งในทางญาณวิทยา และจริยธรรมนั้น คือ เรื่องของการตอบคำถามว่าเรารู้ และเข้าใจเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างไร และเราจะมีพฤติกรรมแบบใดต่อเรื่องนั้น ๆ

2.8 บริบทท้องถิ่น

จากการพหุลักษณะท้องถิ่นบ้านหนองแวง บ้านหนองจิกและบ้านโนนตุ่น ตำบลหนองแวง อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่นเมื่อธันวาคม 2557 บ้านหนองแวง บ้านหนองจิกและบ้านโนนตุ่น ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีบ้านเรือนเชื่อมต่อเหมือนเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งเดิมเป็นบ้านหนองแวงหมู่ที่ 1 ต่อมาประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จึงได้แยกเป็นบ้านหนองจิกหมู่ที่ 5 บ้านโนนตุ่นหมู่ที่ 4 บ้านหนองแวงหมู่ที่ 7

แสดงข้อมูลจำนวนประชากรบ้านหนองแวง บ้านหนองจิกและบ้านโนนตุ่น ตำบลหนองแวง อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น สำนักงานทะเบียนอำเภอพระยืน (2558)

ตารางที่ 2.1

ข้อมูลจำนวนประชากร

ชื่อหมู่บ้าน	หมู่ที่	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
บ้านหนองแวง	1	149	256	257	513
บ้านโนนตุ่น	4	142	272	283	555
บ้านหนองจิก	5	233	439	444	883
บ้านหนองแวง	7	211	338	350	688
รวม		735	1,305	1,334	2,639

จากตารางที่ 2.1 แสดงให้เห็นข้อมูลจำนวนประชากรบ้านหนองแวงหมู่ที่ 1 จำนวน 513 คน บ้านโนนคูนหมู่ที่ 4 จำนวน 555 คน บ้านหนองจิกหมู่ที่ 5 จำนวน 883 คน และบ้านหนองแวงหมู่ที่ 7 จำนวน 688 คน รวมจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,639 คน

บ้านหนองแวง บ้านหนองจิกและบ้านโนนคูน มีวัดหมู่บ้านละ 1 แห่ง มีโรงเรียนที่ใช้ร่วมกัน ทั้ง 3 บ้านจำนวน 1 แห่ง จึงเรียกชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนบ้านหนองแวงหนองจิกโนนคูน สภาพทางสังคมสังคมชนบท ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนาข้าว มันสำปะหลัง อ้อย และอื่น ๆ การเกษตรแบบใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมียาปราบศัตรูพืช ประชากรร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ มีความเชื่อตามหลักศาสนาพุทธภาษาถิ่นอีสาน กราบไหว้ให้ความเคารพผู้สูงอายุ มีสถานพยาบาล 1 แห่ง คือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแวง (รพ.สต.) 1 แห่ง ระยะทาง 1 กิโลเมตร มีสถานที่ที่ชาวบ้านเคารพร่วมกัน คือคอนปู่ตา 1 แห่งมีความเชื่อว่า “ตาปู่” ที่อยู่ในคอนตาปู่จะคอยดูแลรักษาหมู่บ้าน ดูแลชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุขจากสิ่งไม่ดีทั้งปวง ชาวบ้านจะไปขอพรให้เกิดความเป็นสิริมงคล เช่น เวลาเดินทางออกนอกพื้นที่ต้องไปขอพรให้ท่านดูแลปกป้องให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ ออกไปค้าขายก็ให้ค้าขึ้น เรียนหนังสือขอให้ประสบความสำเร็จ กรณีไม่สบายก็ขอให้ท่านช่วยรักษาเป็นต้นมี

พื้นที่ติดต่อกับตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น วิถีท้องถิ่นกับการดูแลสุขภาพและการใช้ยาสมุนไพรที่ผ่านมามีช่วงก่อนปี พ.ศ. 2494 เป็นช่วงที่ยังไม่มีสถานพยาบาลไม่มีสถานอนามัยตำบล ไม่มีโรงพยาบาลประจำอำเภอ ตำบลหนองแวงถึงแม้จะมีแนวเขตติดต่อกับตำบลท่าพระ อำเภอเมืองขอนแก่น แต่เนื่องด้วยมีลำน้ำชีกั้นตลอดแนวพื้นที่ อีกทั้งสมัยนั้นยังไม่มีสะพานให้สัญจรข้ามน้ำชีเพื่อเดินทางเข้าเมืองขอนแก่น การเดินทางเข้าเมืองต้องเดินทางทางถนนอ้อมไปทางตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมืองขอนแก่น การเดินทางต้องใช้เวลาเป็นวันกว่าจะถึงตัวจังหวัด ประชาชนส่วนใหญ่พึ่งพึ่งยาสมุนไพร หมอยาฝน หมอน้ำมันต์ หมอเป่า ในท้องถิ่นเพื่อการรักษาโรคมะเร็งยาสมุนไพรที่มีความรู้ด้านพืชสมุนไพรมีป่าสาธารณะที่อุดมสมบูรณ์คือโคกใหญ่ พื้นที่ 200 ไร่มีพืชสมุนไพรท้องถิ่นอุดมสมบูรณ์ การเรียนรู้เรื่องยาสมุนไพรจึงเป็นเรื่องใกล้ตัวที่เห็นเป็นประจำเกิดการเรียนรู้และนำไปใช้ ในปี พ.ศ. 2494 โรงพยาบาลประจำจังหวัดเปิดให้บริการแต่ด้วยการเดินทางไปพบแพทย์ที่ตัวจังหวัด การคมนาคมไม่สะดวกการรักษาโรคที่ไม่รุนแรง เช่น ปวดหัว ตัวร้อน เป็นไข้ จึงต้องให้ยาสมุนไพรในท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ในช่วงนั้นการเรียนรู้เรื่องพืชสมุนไพรท้องถิ่นยังคงมีให้เห็นอย่างต่อเนื่องเกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ในปี พ.ศ. 2518 โรงพยาบาลศรีนครินทร์เปิดให้บริการมีแพทย์ที่มีความรู้ความสามารถ เพิ่มทางเลือกในการรักษาพยาบาลประชาชนหันไปใช้บริการโรงพยาบาลใช้ยาแผนปัจจุบันจากโรงพยาบาลมากขึ้น ทางเลือกในการใช้ยารักษาโรคจึงมี

มากขึ้นอีกทั้งยาแผนปัจจุบันกินใช้แล้วรักษาอาการโรคได้รวดเร็วกว่ายาสมุนไพร ประชาชนจึงหันไปใช้ยาแผนปัจจุบัน ความรู้ด้านยาสมุนไพรท้องถิ่นลดน้อยลง ปี พ.ศ. 2529 โรงพยาบาลพระยีน ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอได้เปิดทำการรักษา ระยะทาง 8 กิโลเมตรเป็นอีกทางเลือกในการใช้ยาแผนปัจจุบันแก่ประชาชนแต่เนื่องด้วยยาแผนปัจจุบันมีราคาสูงอีกทั้งยังไม่มีสวัสดิการรักษาจากภาครัฐ การไปโรงพยาบาลต้องใช้เงินจำนวนมาก ทำให้ประชาชนต้องตัดสินใจเลือกในการจ่ายเงินเพื่อซื้อยาแผนปัจจุบันหรือยาสมุนไพร ไม่มีการส่งเสริมความรู้ด้านพืชสมุนไพรมีเพียงการพบเห็นการใช้ในท้องถิ่นแล้วเก็บเป็นประสบการณ์ความรู้

ช่วงปี พ.ศ. 2541 ถึง ปัจจุบัน เป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ยาสมุนไพรท้องถิ่นมาใช้ยาแผนปัจจุบันมากที่สุด ในปี พ.ศ. 2541 สะพานคอนกรีตข้ามน้ำชีและถนน ลาดยางได้ก่อสร้างเสร็จพร้อมใช้งาน ทำให้ประชาชนสามารถเดินทางเข้าตัวจังหวัดผ่านไปทางตำบลท่าพระใต้สะดวก ระยะทางเพียง 20 กิโลเมตร เดินทางเพียง 30 นาที การใช้ยาสมุนไพรลดน้อยลงประชาชนหันไปใช้ยาแผนปัจจุบันแต่การใช้ประโยชน์ทางยาจากพืชสมุนไพรยังพอให้เห็นบ้าง ผู้ที่ต้องการใช้ยาสมุนไพรต้องไปหาซื้อจากหมอจากท้องถิ่นอื่น ในท้องถิ่นบ้านโนนคูนชาดผู้มีความรู้ด้านพืชสมุนไพรเป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงจากการใช้ยาสมุนไพรมาใช้ยาแผนปัจจุบันมากที่สุด การใช้ยาสมุนไพรลดลงเพราะมีสถานีอนามัยตำบลให้บริการทางการแพทย์ การรักษาตามความเชื่อโบราณหมอเป่ายังมีให้เห็น อีกทั้งในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลได้ให้ดำเนินสวัสดิการสุขภาพถ้วนหน้า 30 บาทรักษาทุกโรคแก่ประชาชน เพิ่มน้ำหนักการตัดสินใจใช้ยาแผนปัจจุบันที่ใช้แล้วหายเร็วโดยไม่ต้องจ่ายเงินหรือจ่ายเพียงส่วนต่างค่ายาบางประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้ ในบ้านโนนคูนไม่มีหมอน้ำมนต์ ไม่มีหมอเป่า ไม่มีหมอยาฝน ยังมีความเคารพในคอนปู่ตา การใช้ยาสมุนไพรยังมีหลงเหลือให้เห็น

ยาแผนปัจจุบันที่นำเข้ามาไม่ได้สร้างแค่ประโยชน์เสมอไป ยังมีโทษต่อร่างกาย จึงเป็นจุดเปลี่ยนให้ประชาชนหันกลับมาใช้ยาจากสมุนไพรท้องถิ่น ภาครัฐได้เข้ามาส่งเสริมความรู้ด้านพืชสมุนไพรท้องถิ่นแก่ประชาชนในท้องถิ่นบ้านโนนคูน โดยสำนักงานสาธารณสุขอำเภอยะยีน ส่งเสริมการใช้พืชสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อเป็นยารักษาโดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ สมาชิกอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน มีการปลูกพืชสมุนไพรไว้ในบริเวณบ้าน แต่การส่งเสริมขาดความต่อเนื่อง ปัจจุบันผู้ที่มีความรู้ด้านพืชสมุนไพรมีเพียงไม่กี่คนและมีความรู้เพียงเล็กน้อย แต่ละคนมีความรู้ด้านสมุนไพรเพียงหนึ่งหรือสองชนิด ขาดความหลากหลาย

พบว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง กว่าร้อยละ 90 กินอาหารท้องถิ่น เช่น ป่น ลาบ แจ่ว มีผักท้องถิ่นหลากหลายเป็นเครื่องเคียง ส้มตำ ตำเมี่ยง ซึ่งอาหารท้องถิ่นอีสานจะมีส่วนประกอบสมุนไพรมากมาจากการกินผักที่หลากหลายหมายถึงการกินสมุนไพรที่หลากหลายและมีสรรพคุณต่างกันไป การกินผักจึงหมายถึงเป็นการบริโภคสมุนไพรเพื่อการป้องกันและรักษาโรค

ผู้สูงอายุที่มีความรู้ภูมิปัญญาพืชสมุนไพรและปราชญ์ ถึงชื่อสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น ทั้งที่เคยมีและได้สูญหายไป สมุนไพรที่คนในท้องถิ่นใช้มากที่สุดจะอยู่ในกลุ่มอาการ ลดไข้ แก้ปวดเมื่อย แก้ผื่นคัน แก้เวียน โรคที่พบบ่อยในท้องถิ่นบ้านโนนคูน เบาหวาน ความดัน หัวใจ ระบบทางเดินอาหาร กล้ามเนื้อ ระบบทางเดินหายใจ ภูมิแพ้ ระบบทางเดินปัสสาวะ ซึ่งคล้ายกับข้อมูลอันดับของโรคที่ป่วยสูงสุด ระหว่าง 1 มกราคม ถึง 31 ธันวาคม 2558 (โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองแวง) ตรงกับข้อมูลสุขภาพ ประชาชนจังหวัดขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2546 - 2555 โรคที่พบบ่อย คือ เบาหวาน มาลาเรีย ความดันโลหิตสูง โรคระบบหายใจ (กระทรวงสาธารณสุข) ซึ่งตรงกับรายงานสุขภาพคนไทย ปี พ.ศ. 2557 โรคที่พบบ่อยในคนไทย คือ โรคอ้วนเบาหวาน ความดัน หลอดเลือดหัวใจ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ) ตรงกับโรคกลุ่มอาการงานสาธารณสุขมูลฐาน 5 กลุ่มดังนี้ 1) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินอาหาร 2) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจ 3) กลุ่มโรคและอาการระบบทางเดินปัสสาวะ 4) กลุ่มโรคและอาการโรคผิวหนังและ 5) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ (กุลยรัตน์ ทัศนีย์, 2557)

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นวัตกรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เรื่องการพัฒนาเยาวชนต้นแบบการอนุรักษ์ภูมิปัญญาพืชสมุนไพร : ศูนย์เรียนรู้สิ่งแวดล้อมสมุนไพร ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทาง ดังนี้

2.9.1 งานวิจัยในประเทศ

อุไรรัตน์ ยุทธนากร (2546, น. 131 - 138) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเรื่องสมุนไพร สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 1 โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานสมุนไพรพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ทดลองใช้ ประเมินผลจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานพบว่านักเรียนต้องการให้พัฒนาหลักสูตรโดยเน้นสมุนไพรใกล้ตัว รู้จักสรรพคุณ เนื้อหาเหมาะสมกับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 1 ศึกษาจริง นำไปใช้จริง ผู้วิจัยจึงได้จัดทำหลักสูตรประกอบด้วย หลักการ จุดหมาย โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา การจัดเวลาเรียน สาระเบาะมาตรฐานการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ 5 แผน เรื่องสมุนไพรเรื่องนำร่องเรื่องมาปลูกและดูแลสมุนไพรกันเถาะเรื่องอาหารและเครื่องดื่มสุขภาพ เรื่องโครงการสมุนไพรนำไปทดลองใช้ในเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 40 คน มีปราชญ์ชาวบ้าน ครูผู้สอน ผู้วิจัย ร่วมจัดกิจกรรมจัดศูนย์เรียนรู้ ศึกษานอกสถานที่ ผลการประเมินพบว่า เนื้อหาหลักสูตรที่เหมาะสม โดยการนำผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยสอน ได้ฝึกปฏิบัติจริง ปฏิบัติเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องสมุนไพรในระดับดีมากคิดเป็นร้อยละ 72.50

พรเพ็ญ กี่สู่น (2549, น. 98 - 107) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์ เรื่อง พืชสมุนไพรในท้องถิ่น ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนประชาสามัคคี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุรินทร์ เขต 3 โดยการสำรวจความต้องการพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์เรื่องพืชสมุนไพรในท้องถิ่น จากผู้มีความรู้ด้านพืชสมุนไพรในท้องถิ่น 2 คนในประเด็นความต้องการพัฒนาหลักสูตร ผู้มีความรู้ เห็นควรให้นำกรณีปัญหาท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน พื้นที่มีแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมอยู่แล้ว เนื้อหาที่สอนควรเป็นพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น นำข้อมูลที่ได้พัฒนาหลักสูตร ทดลองใช้ และประเมินผล จากการวิจัยพบว่า การนำกรณีปัญหาท้องถิ่นมาจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ มีความเหมาะสมในระดับมาก การจัดการเรียนการสอนทำให้นักเรียนมีความสุข มีความพึงพอใจ ในผลงานของตนเอง และเห็นคุณค่าในเรื่องกรณีปัญหาท้องถิ่นและยังให้ความสนใจท้องถิ่นมากขึ้น การนำผู้มีความรู้ด้านสมุนไพรเข้ามามีส่วนร่วมช่วยสอน ได้ฝึกปฏิบัติจริง

สุธีร์ คมขำ (2555, น. 123) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตร เรื่อง กล้วย น้ำว่าสารพัดประโยชน์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและคนในท้องถิ่นมีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตร โดยให้มีการพัฒนาหลักสูตรดำเนินการ 7 ขั้นตอน คือ 1) วิจัยความต้องการ ความจำเป็น 2) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร 3) การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 4) จัดเนื้อหาสาระ 5) คัดเลือก ประสิทธิภาพ 6) จัดประสิทธิภาพการเรียนรู้ 7) กำหนดแนวทางการประเมินผลและได้หลักสูตร ฉบับร่าง 8) ขอบข่ายเนื้อหา 9) เวลาเรียน 10) แนวการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ 11) สื่อและแหล่ง เรียนรู้ 12) การวัดและประเมินผล 13) แผนการจัดการเรียนรู้ และคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการ เรียนตามหลักสูตร เรื่อง กล้วยน้ำว่าสารพัดประโยชน์ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและ เทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณพร เทพหัสดิน ณ อยุธยา สุทธปรีดา (2554, น. 2 - 84) ได้ศึกษาหลักสูตร การพัฒนาผู้นำอาเซียน (ASEAN Leadership Program) เพื่อความมั่นคงของชาติในประเทศอาเซียน (ASEAN Community) บนฐานการประชาคม 3 ด้าน 1) ด้านการเมืองและความมั่นคง 2) ด้าน เศรษฐกิจ 3) ด้านสังคมและวัฒนธรรม จากการวิจัยพบว่าผู้บริหารจำเป็นต้องเพิ่มภาวะผู้นำเพื่อทำ ให้องค์กรหรือหน่วยงานสามารถเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นผลสำเร็จ จำเป็นต้องสร้าง หลักสูตรการพัฒนาผู้นำขึ้นมาอาเซียนขึ้นมาใหม่เพื่อความมั่นคงของชาติในประชาคมอาเซียนแต่ พบข้อจำกัดเกี่ยวกับความพร้อมของครูผู้สอนที่จะต้องเข้าใจ และมีความรู้ ความชำนาญของการแปลง หลักสูตรไปสู่การเรียนรู้ ซึ่งครอบคลุมถึงการเตรียมการสอน การจัดการเรียนการสอน การจัด

สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในโรงเรียนเพื่อเสริมหลักสูตร มาตรฐานห้องเรียนและอัตรการเรียน การนิเทศการศึกษาและการบริหารหลักสูตร

กุลยารัตน์ ทศมี (2557, น. 9) ได้ศึกษากระบวนการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาสมุนไพร ในการรักษาโรคเบื้องต้น โดยการจัดอบรมหลักสูตรความรู้เบื้องต้นสำหรับบุคลากรสาธารณสุข เพื่อให้มีความรู้ในการใช้สมุนไพรรักษาโรคเบื้องต้น สมุนไพรในงานสาธารณสุขมูลฐานมี 62 ชนิด รักษาสุขภาพตามกลุ่มอาการโรค 5 กลุ่มดังนี้ 1) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินอาหาร 2) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินหายใจ 3) กลุ่มโรคและอาการระบบทางเดินปัสสาวะ 4) กลุ่มโรคและอาการโรคผิวหนัง 5) กลุ่มโรคและอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ ผลการศึกษาพบว่าผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจในหลักสูตรการใช้สมุนไพรในการรักษาโรคเบื้องต้น การอบรมควรเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับสมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น

วิรัชญา สีลาอ่อน (2559, น. 42) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาตำรับยาเตรียมจาก ส่วนสกัดที่แสดงฤทธิ์ของพืชสมุนไพร *Curcuma cf. comosa* Roxb. เพื่อใช้ในการรักษาแผล ผลการวิจัยพบว่าการพัฒนาหลักสูตรตำรับยาทาทางผิวหนังที่ผสมสารสกัดจากสมุนไพร *Curcuma cf. comosa* Roxb. เพื่อใช้เป็นยารักษาแผล รูปแบบยาทาภายนอกที่เหมาะสมคือ ยาครีม เนื่องจากได้ ตำรับที่มีความคงตัวทางกายภาพ การเตรียมและองค์ประกอบในตำรับยาพื้นครีมไม่มีผลต่อสารสำคัญ ในสารสกัด *Curcumas cf. comosa* Roxb. อีกทั้งรูปแบบครีมเป็นชนิดที่ชอบน้ำ และเป็นอิมัลชัน ชนิดน้ำมันในน้ำ สามารถล้างน้ำออกง่าย ไม่เหนียวเหนอะหนะ ไม่มีมัน ทาง่าย วิธีการผสมสาร สกัดลงในยาพื้นครีมใช้วิธี Extemporaneous Addition ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ใช้ความร้อน ทำให้สารสำคัญ ที่อยู่ในสารสกัดไม่สลายตัว อย่างไรก็ตามความเข้มข้นของสารสกัดมีผลต่อลักษณะทางกายภาพ ของยาครีม ดังนั้นควรใช้ความเข้มข้นของสารสกัดไม่เกิน 10% w/w

2.9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Baumrind (1991, p. 56) ได้ศึกษารูปแบบของพ่อแม่ที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถ ของเยาวชนผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของพ่อแม่ที่มีผลต่อการพัฒนาความสามารถของเยาวชน โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ปัจจัยความสามารถของเยาวชนและประเภทของเยาวชน ที่นำไป ใช้ประโยชน์ ซึ่งพ่อแม่ที่เผด็จการจะมีการเรียกร้องมากเกินไปในระดับสูงและการตอบสนองใน ระดับสูง

Wither (2000, p. 2176) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการศึกษาเฉพาะที่ผลการศึกษาพบว่าโครงการพัฒนาหลักสูตรได้ทำให้ครูสมาชิกชุมชนและนักเรียนในเขตข้างต้นสร้างโอกาสการเรียนรู้ร่วมกันที่สำคัญหลักสูตรได้รับการพัฒนาโดยใช้ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นและตอบสนองความคิดของคนในท้องถิ่นทั้งนี้สมาชิกในชุมชนได้นำมาตรฐานของเนื้อหาสาระของหลักสูตรไปใช้ในการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนจึงช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มั่นคงยิ่งขึ้น